

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

PROBLEMATIKA KYBERŠIKANY NA DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Bakalářská práce

Studijní program: B7508 – Sociální práce
Studijní obor: 7502R024 – Sociální práce a penitenciární péče
Autor práce: **Tomáš Novák**
Vedoucí práce: Mgr. Martin Korych

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tomáš Novák**
Osobní číslo: **P12000513**
Studijní program: **B7508 Sociální práce**
Studijní obor: **Sociální práce a penitenciární péče**
Název tématu: **Problematika kyberšikany na druhém stupni základních škol**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Vymezení problematiky šikany s důrazem na fenomén kyberšikany. Prozkoumat úroveň znalostí dětí na druhém stupni základních škol o problematice kyberšikany (zda jí umí správně identifikovat, jakou mají o ní představu). Zmapování výskytu kyberšikany u žáků druhého stupně ZŠ.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Standardizovaný dotazník.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, M. Kyberšikana bolí stejně jako každá jiná. Rodina a škola. 2010. ISSN 0035-7766.

KOLÁŘ, M. Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011. ISBN 80-7367-871-5.

KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-123-1.

PEŠAT, P. Rizikové jevy související s využíváním informačních a komunikačních technologií Kyberšikana. Speciální pedagogika. 2011, roč. 21. ISSN 1212-0383.

ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Martin Korych

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **23. dubna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **24. dubna 2015**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PaedDr. ICLic. Michal Podzimek, Th.D, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 23. dubna 2014

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 4.5.2015

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří se podíleli na zpracování této bakalářské práce. Zejména bych chtěl vyjádřit poděkování vedoucímu bakalářské práce, panu Mgr. Martinu Korychovi, za jeho ochotu, pomoc, věnovaný čas, za kritické, ale konstruktivní připomínky a cenné rady při konzultacích, díky nimž mohla být tato práce zpracována.

V neposlední řadě tímto děkuji své přítelkyni za její podporu a trpělivost.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je věnována tématu kyberšikany. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část předkládá souhrn základních pojmů a definic, které souvisejí s kyberšikanou, autor popisuje její základní prvky, rozdíly ve vztahu k tradiční šikaně a odlišení od kyberškádlení a online obtěžování. Dále jsou vymezeni protagonisté a také legislativa ve vztahu ke kyberšikaně. Ve třetí kapitole jsou popsány formy kyberšikany, které zahrnují prostředky a projevy. Poslední kapitola je věnována možnostem prevence a intervence, hlavně v prostředí školy.

V praktické části je zkoumání zaměřeno na informovanost žáků druhého stupně základních škol o problematice kyberšikany a jejím výskytu mezi žáky dané věkové kategorie. V dotazníkovém šetření bylo osloveno 155 respondentů, z 6. – 9. tříd dvou základních škol, v prostředí města a vesnice. Výsledky výzkumu byly zpracovány a přehledně zobrazeny v grafech a tabulkách.

Klíčová slova

Šikana, školní šikana, kyberšikana, kyberprostor, informační a komunikační technologie.

ABSTRACT

This bachelor thesis is focused on topic of cyberbullying. It is divided into theoretical and experimental part.

Theoretical part consists of basic concepts and definitions related to cyberbullying. It describes the difference between traditional bullying, cyber teasing and online harassment. Furtherly, it defines protagonists and legislation which contains cyberbullying. In the third chapter, various forms of cyberbullying are described, including its different means and signs. Last chapter deals with options of prevention or intervention, especially in school environment.

Experimental part researches, whether the second stage pupils of elementary school are aware of cyberbullying and its presence amongst themselves. The research took place in grades 6 – 9 of 2 elementary schools, one in town and one on the countryside. Data from 155 respondents were collected via questionnaires. Results are arranged and presented in tables and graphic figures.

Keywods

Bullying, school bullying, kyberspace, cyberbullying, information and commutation technologies.

Obsah

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU	14
1 Vymezení základních pojmů.....	14
2 Kyberšikana.....	17
2.1 Základní prvky kyberšikany	19
2.2 Šikana versus kyberšikana	20
2.3 Kyberškádlení a online obtěžování	20
2.4 Aktéři kyberšikany	21
2.4.1 Kyberagresor.....	21
2.4.2 Kyberoběť.....	23
2.4.3 Publikum.....	24
2.5 Kyberšikana a legislativa.....	24
3 Formy kyberšikany	27
3.1 Prostředky šíření kyberšikany.....	27
3.1.1 Mobilní telefon.....	27
3.1.2 Internet.....	28
3.2 Projevy kyberšikany	31
4 Možnosti prevence a intervence kyberšikany	36
4.1 Prevence ve škole.....	37
4.2 Intervence	38
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
5 Výzkumné šetření.....	41
5.1 Cíle praktické části.....	41
5.1.1 Stanovení předpokladů (hypotéz)	41
5.2 Metody výzkumného šetření.....	42
5.3 Popis zkoumaného vzorku.....	43
5.4 Průběh průzkumu a sběr dat	44
5.5 Výsledky a jejich interpretace.....	45
5.5.1 Vyhodnocení položek dotazníku.....	46
5.5.2 Ověření platnosti předpokladů.....	68
6 Shrnutí výsledků praktické části a diskuze	70
ZÁVĚR.....	72
NÁVRH OPATŘENÍ	74
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	76
SEZNAM PŘÍLOH	78

Seznam uvedených grafů

Graf č. 1: Máš doma na počítači připojení k internetu?

Graf č. 2: Kolik času trávíš na internetu denně?

Graf č. 3: K čemu používáš internet nejčastěji?

Graf č. 4: Přes co se nejčastěji připojuješ na internet?

Graf č. 5: Kde se nejčastěji připojuješ na internet?

Graf č. 6: Máš vytvořený profil na sociální síti?

Graf č. 7: Jaké informace jsi o sobě zveřejnil/a na sociálních sítích?

Graf č. 8: Jsou mezi tvými přáteli na sociální síti i osoby, které neznáš osobně?

Graf č. 9: Myslíš si, že tvé údaje zveřejněné na internetu, mohou být zneužity cizí osobou?

Graf č. 10: Byl/a jsi někdy poučen/a (rodiči/učители,...) o případných rizicích spojených s používáním internetu a mobilních telefonů?

Graf č. 11: Setkal/a ses někdy s pojmem kyberšikana?

Graf č. 12: Pokud pojem kyberšikana znáš, kde ses o něm dozvěděl/a?

Graf č. 13: Vyber z následujících možností ty, o kterých si myslíš, že jsou projevy kyberšikany

Graf č. 14: Setkal/a ses osobně s některým z těchto typů chování vůči sobě?

Graf č. 15: Odpověď „ano“ na otázku „Setkal/a ses osobně s některým z těchto typů chování vůči sobě?“

Graf č. 16: Pokud jsi odpověděl/a na otázku č. 19 ano, popiš, přes co se tak stalo

Graf č. 17: Použil/a jsi osobně některý z typů chování z otázky č. 18 vůči jiné osobě?

Graf č. 18: Kdo si myslíš, že se může stát obětí kyberšikany?

Graf č. 19: Co bys dělal/a, kdyby na tebe někdo zaútočil na internetu?

Graf č. 20: Kdo si myslíš, že se může stát útočníkem na internetu?

Graf č. 21: Zajímají se tví rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky navštěvuješ?

Seznam předložených tabulek

- Tabulka č. 1: Charakteristika zkoumaného vzorku a).
- Tabulka č. 2: Charakteristika zkoumaného vzorku b).
- Tabulka č. 3: Charakteristika zkoumaného vzorku c).
- Tabulka č. 4: Jakého jsi pohlaví?
- Tabulka č. 3: Do které třídy chodíš?
- Tabulka č. 4: Kde se nachází Tvá škola?
- Tabulka č. 5: Máš doma na počítači připojení k internetu?
- Tabulka č. 6: Kolik času trávíš na internetu denně?
- Tabulka č. 7: K čemu používáš internet nejčastěji?
- Tabulka č. 8: Přes co se nejčastěji připojuješ na internet?
- Tabulka č. 9: Kde se nejčastěji připojuješ na internet?
- Tabulka č. 10: Máš vytvořený profil na sociální síti?
- Tabulka č. 11: Jaké informace jsi o sobě zveřejnil/a na sociálních sítích?
- Tabulka č. 12: Jsou mezi tvými přáteli na sociální síti i osoby, které neznáš osobně?
- Tabulka č. 13: Odpověď „ano“ na otázku „Jsou mezi tvými přáteli na sociální síti i osoby, které neznáš osobně?“
- Tabulka č. 14: Myslíš si, že tvé údaje zveřejněné na internetu, mohou být zneužity cizí osobou?
- Tabulka č. 15: Byl/a jsi někdy poučen/a (rodiči/učitelé,...) o případných rizicích spojených s používáním internetu a mobilních telefonů?
- Tabulka č. 16: Odpověď „ano“ na otázku „Byl/a jsi někdy poučen/a (rodiči/učitelé,...) o případných rizicích spojených s používáním internetu a mobilních telefonů?“
- Tabulka č. 17: Setkal/a ses někdy s pojmem kyberšikana?
- Tabulka č. 18: Setkal/a ses se někdy s pojmem kyberšikana?
- Tabulka č. 19: Pokud pojem kyberšikana znáš, kde ses o něm dozvěděl/a?
- Tabulka č. 20: Vyber z následujících možností ty, o kterých si myslíš, že jsou projevy kyberšikany.
- Tabulka č. 21: Setkal/a ses osobně s některým z těchto typů chování vůči sobě?

Tabulka č. 22: Odpověď „ano“ na otázku „Setkal/a ses osobně s některým z těchto typů chování vůči sobě?“

Tabulka č. 23: Pokud jsi odpověděl/a na otázku č. 19 ano, popiš, přes co se tak stalo.

Tabulka č. 24: Použil/a jsi osobně některý z typů chování z otázky č. 18 vůči jiné osobě?

Tabulka č. 25: Odpověď „ano“ na otázku „Použil/a jsi osobně některý z typů chování z otázky č. 18 vůči jiné osobě?“

Tabulka č. 26: Kdo si myslíš, že se může stát obětí kyberšikany?

Tabulka č. 27: Co bys dělal/a, kdyby na tebe někdo zaútočil na internetu?

Tabulka č. 28: Kdo si myslíš, že se může stát útočníkem na internetu?

Tabulka č. 29: Zajímají se tví rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky navštěvuješ?

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je Problematika kyberšikany na druhém stupni základních škol (dále jen ZŠ). Autor předkládané práce pracuje jako policista na obvodním oddělení OOP Jablonec nad Nisou. Při své práci se stále častěji setkává s tím, že k němu na služebnu přicházejí lidé, které někdo obtěžuje přes internet či cestou mobilního telefonu. Jedná se především o vulgární a urážlivé zprávy, zesměšňující fotografie, ale i krádeže identity na sociálních sítích apod. Tato oznámení často činí rodiče žáků z druhého stupně ZŠ, kteří se o své děti obávají. Z tohoto důvodu si autor pro zpracování bakalářské práce zvolil právě toto téma. Zároveň si chtěl doplnit a rozšířit povědomí o této problematice a dokázat tak lépe a efektivněji pomoci těm, kteří čelí útokům přes mobilní telefon či internet.

V dnešní uspěchané a přemodernizované době se na nás valí stále nové a dokonalejší přístroje na sdílení virtuálního světa. Se spoustou výhod a vymožeností, které tyto přístroje bezesporu nabízejí, často přicházejí i negativní jevy. Jedním z nich je právě kyberšikana.

Kyberšikanu je možné označit za jednu z forem šikany. Avšak na rozdíl od tradiční šikany je kyberšikana zcela závislá na nových informačních a komunikačních prostředcích, které přináší současné moderní technologie. V dnešní době jsou již běžně dostupné a většina z nás si život bez nich nedovede vůbec představit. S cenovou dostupností se moderní technologie stále více rozšiřují do všech věkových i společenských vrstev naší společnosti. Zejména v posledních letech bylo možné si všimnout, že čím dál mladší žáci tyto technologie zcela běžně používají.

V současnosti je kyberšikana jedním z velmi aktuálních témat ve společnosti. Vznikla s masivním příchodem nových informačních a komunikačních technologií, mezi které patří zejména mobilní telefony a internet.

Nesporná výhoda a lákadlo internetu, spočívá především v možnosti zcela anonymního pohybu v prostoru virtuálního světa. Anonymita poskytuje jistý komfort, ale často právě díky ní se uživatelé v kyberprostoru chovají tak, jak by si mimo virtuální svět nikdy netroufli. Ne že by je to nenapadlo, to jistě ano, ale neučiní tak, protože se často jedná o chování, které je společensky nevhodné či dokonce zavrženíhodné. Avšak pod závojem anonymity kybernetického světa se skrývají nové možnosti, které

umožňují uživatelům pokusy s těmito nevhodnými modely chování. Mohou tak žít dvojitý život. Jeden reálný, kde vystupují dle požadavků většinové společnosti, tj. jako spořádaní občané a druhý – kybernetický, kde vystupují tak, jak sami chtějí.

S příchodem sociálních sítí se výskyt tohoto fenoménu ještě rozšířil. Lidé zveřejňují na internetu informace a své osobní fotografie, aby tak na sebe upozornili a zviditelnili se. Uvědomují si však úskalí tohoto jednání? Většina lidí, která má zřízený internet, má zároveň i profil na některé ze sociálních sítí na internetu. Sociální sítě nabízejí nesčetně výhod. Ne jen, že umožňují komunikaci v reálném čase s těmi, kteří se od nás nacházejí třeba tisíce kilometrů daleko, sdílení fotografií, videí, ale nabízejí i možnost seznámení se s novými lidmi, které byste za jiných okolností pravděpodobně nepoznali.

Bohužel, nutnost „mít svůj profil“, vtahuje do virtuálního světa stále mladší a mladší žáky. S naivní vidinou lepšího společenského začlenění, navázání nových přátelství a potřebou být „in“ (nebýt „out“) si zakládají profily i malí žáci. Aby je systém pustil k přihlášení, zvolí si věk o několik let starší. Pak už nic nebrání tomu, aby se mohli stát potenciální obětí kyberšikany.

Pro bakalářskou práci byla autorem cíleně zvolena věková skupina žáků na 2. stupni základní školy. Nejprve z důvodu provedení šetření, za pomoci standardizovaného dotazníku, které je vyhodnoceno v praktické části práce. Autor se domnívá, že žáci v tomto věku jsou již schopni pracovat s dotazníkem, samostatně se nad problémem zamyslet a podat srozumitelně svůj názor.

Dalším důvodem je, dle autora práce, že žáci v tomto věku obvykle mají již svůj mobilní telefon, tablet či počítač s připojením na internet a mohou tak být prakticky denně online. Dnešní doba je dobou stále zaměstnaných rodičů, a s posunem důchodového věku i prarodičů. Žáci pak často tráví sami doma bez dozoru třeba celé hodiny. Rodičovskou péči pak nahrazují počítače, mobilní telefony, počítačové hry, sociální sítě apod. Autor se domnívá, že žáci mají potřebu být s někým, vypovídat se, postěžovat si, sdílet s někým svá trápení i radosti apod. Internet, se svými milióny uživatelů, nabízí ohromnou příležitost potkat někoho, ve kterém žák najde spřízněnou duši, které se svěří, zašle fotografie a kterého považuje za svého kamaráda. Přitom mnohdy nemá ani tušení, že za profilem se může skrývat někdo úplně jiný, třeba právě kyberagresor. Žáky na tento fakt ani na zrádnost virtuálního prostředí mnohdy nikdo,

ani doma, neupozorní. Rodiče po příchodu ze zaměstnání jen zřídka kdy vážně řeší, kolik hodin nebo co jejich dítě dělalo, hlavně že bylo hodné, nikde nic neprovedlo a že je v pořádku.

Hlavním cílem bakalářské práce je vymezení problematiky kyberšikany v teoretických souvislostech, určit možnosti prevence a intervence se zaměřením na věkovou skupinu žáků 2. stupně základních škol.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části nejdříve autor terminologicky vymezuje pojmy (šikana, školní šikana, kyberšikana, kyberprostor, internet, informační a komunikační technologie, online disinhibice, raná adolescence, agrese a agresivita). Jde o pojmy, které jsou nepostradatelně spjaty s danou problematikou. Kyberšikaně je věnována druhá kapitola. V této kapitole jsou popsány její prvky, aktéři kyberšikany, projevy, prostředky šíření a legislativní zakotvení kyberšikany. V poslední kapitole se autor věnuje možnostem prevence a intervence.

Primárním cílem praktické části práce je prozkoumání úrovně znalostí žáků na 2. stupni základních škol o problematice kyberšikany (zda ji umí správně identifikovat, jakou mají o ní představu). Sekundárním cílem je zmapování výskytu kyberšikany u žáků 2. stupně ZŠ. Formou standardizovaných dotazníků bylo zjišťováno, zda žáci vědí, co kyberšikana je, zda se s tímto pojmem setkali, jak se prezentují na internetu, zda rodiče kontrolují jejich pobyt na internetu a jestli se setkali s nějakými projevy kyberšikany na internetu vůči sobě nebo ostatním.

Standardizované dotazníky byly podány na dvou základních školách. Jedna je umístěna ve městě a druhá na vesnici. Respondenty tvořili žáci 6., 7., 8. a 9. tříd. Celkem standardizovaný dotazník vyplnilo 155 žáků z osmi tříd. Získaná data byla vyhodnocena a v praktické části práce přehledně zobrazena v grafech a doplněna údaji v tabulkách v Příloze 3. Barevně jsou v grafech odlišeny obě základní školy.

Při zpracování práce autor čerpal informace z odborné literatury a odborných časopisů. Dále pracoval i s internetem a vyhledával organizace, které jsou zaměřeny na prevenci a intervenci kyberšikany. Problematika kyberšikany je velmi rozsáhlá. V rámci rozsahu bakalářské práce ji proto nelze pojmut v celé její šíři. Proto se autor zaměřil především na její hlavní body a na výskyt na druhém stupni základních škol. Přáním autora práce je, aby předkládaný materiál sloužil jako podnět k dalšímu bádání a zabývání se kyberšikanou.

I TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU

1 Vymezení základních pojmů

Nejprve autor ve stručnosti vymeze vybrané základní pojmy, které se budou prolínat celou prací. Jedná se o šikanu, školní šikanu, kyberšikanu, kyberprostor, internet, informační a komunikační technologie, online distribuci, ranou adolescenci, agresi a agresivitu. Ostatní pojmy, budou vysvětleny samostatně přímo v textu.

Jako první bude vymezen pojem šikana. Dále autor práce bude specifikovat školní šikanu, jelikož je práce zaměřena na žáky 2. stupně základních škol. V tomto věku je šikana úzce spjata právě se školou. Na to Kolář (2011, s. 90 - 91) poukazuje ve své publikaci, kde upozorňuje na častou propojenost kyberšikany s tradiční školní šikanou, jelikož role oběti a agresorů ve školní šikaně se často přenáší i do kyberprostoru.

Šikana. Slovo šikana pochází z francouzského slova chicane. V překladu znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování. (Říčan, P., 1995, s. 25) Šikanou je jakýkoliv agresivní akt, který má za cíl druhého zranit, poškodit. Jde o úmyslné agresivní a opakované jednání. Mezi obětí a agresorem existuje mocenská nerovnováha (oběť se nemůže snadno bránit). Do úvahy je třeba přidat i dva důležité atributy. Oběť agresorovo chování nijak neprovokuje a k útokům dochází v prostředí, které není snadné opustit (škola, třída apod.). (Černá a kol., 2013, s. 19 - 20)

Školní šikana. V případě tradiční (školní) šikany je agresor obvykle fyzicky zdatnější nebo starší či má jinou výhodu v podobě pozice ve skupině apod. (Černá a kol., 2013) Ve škole jde většinou o ubližování, jež ovšem nesmíme podceňovat. Jde například o fackování, kopání, ničení věcí, lití vody do aktovky, rozšlapání svačiny, hrubé nadávky a další. Školní šikana se uskutečňuje nejčastěji v ústraní (šatny, záchody, zákoutí), kam nechodí pedagog pověřený dozorem. (Říčan, P., 1995, s. 26)

Kyberšikana pochází z anglického cyberbulling je jednou z forem psychické šikany (Kolář, M., 2011, s. 83) Sdílí proto její základní rysy a projevy. Ty však nabývají v online světě trochu jiných forem. (Černá a kol., 2013, s. 20) Jedná se o záměrné násilné chování, které se odehrává prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, hlavně prostřednictvím internetu a mobilního telefonu. (Kolář, M., 2011, s. 83 - 84)

Kyberprostor (cyberspace). Tento termín se používá pro označení virtuálního světa („svět online“) vytvářeného moderními technologiemi (počítači, telekomunikačními sítěmi apod.) paralelně ke světu „reálnému“ („svět offline“). „*Kyberprostor je prostor, který se nám otevírá ve chvíli, kdy pomocí internetových sítí vstupujeme do on-line prostředí.*“ (Hulanová, 2012, s. 27) V kyberprostoru dochází k několika psychologickým aspektům. Například omezená percepce, flexibilita identity, změněné vnímání, sociální mnohočetnost, online disinhibice (viz níže). (Hulanová, 2012, s. 28 - 33)

Internet je možné označit jako „*celosvětový systém navzájem propojených počítačových sítí, ve kterých mezi sebou počítače komunikují.*“ (Hulanová, 2012, s. 208). Původ slova internet pochází z mezinárodní (původně latinské) předpony **inter** (mezi) a anglického slova network, zkráceně **net** (sít'). (Hulanová, 2012, s. 17) Internet se stal základním prvkem moderní globální komunikační revoluce a nezbytnou každodenní součástí života informační společnosti. Stal se elektronickým nástupcem tisku, rádia, televize, pošty a v současné době představuje nejmocnější masmédiu vůbec. Přesun lidských aktivit z reálného světa („svět offline“) do světa virtuálního („svět online“) učinil z internetu informační a ekonomický gigant. (Vašutová a kol., 2010, s. 39)

Informační a komunikační technologie (*information and communication technologies*) - dále jen ICT. Souhrnně označují všechny technologie užívané pro práci s informacemi a pro komunikaci. Mezi tyto technologie patří například počítače, počítačové programy, mobilní telefony apod. (Černá a kol., 2013, s. 144) Prostřednictvím elektronických komunikačních prostředků mohou být předávány textové zprávy, obrázky, fotografie, videa a další typy informací. (Vašutová a kol., 2010, s. 38)

Online disinhibice (online disinhibition) znamená „*ztrátu zábran v komunikaci a „odvázanost“ která by v „offline světě“ nebyla možná.*“ (Černá a kol., 2013, s. 15) Lidé si zpravidla uvědomují, že se na internetu chovají otevřeněji. Bohužel někteří se nekontrolují a řeknou o sobě úplně vše, čímž agresorovi usnadní práci. (Černá a kol., 2013, s. 15) „*Disinhibice je posílena anonymitou, časovou a fyzickou vzdáleností a absencí komplexních smyslových vjemů.*“ (Vašutová a kol., 2010, s. 91)

Raná adolescence označována též jako pubescence, zahrnuje prvních pět let dospívání. Je to období přibližně mezi 11. – 15. rokem života. V tomto věkovém období, které je označováno jako střední školní věk, se může projevat určitým posunem v prožívání a chování. Je typické experimentování s různými variantami chování, což je užitečné, ale i riskantní. Pubescent se začíná osamostatňovat z vázanosti na rodiče a významnými se pro něho stávají vrstevníci. Důležité je pro toto období přátelství, stejně tak první lásky a s tím související počáteční experimenty s partnerskými vztahy. (Vágnerová, 2008, s. 323)

Agrese pochází z latinského slova Aggressio, které v překladu znamená výpad, útok. Jedná se tedy o „*jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.*“ (Martínek, 2009, s. 9) *Kromě fyzické agrese může jít o psychická či emocionální zranění, jako je zastrašování, zostouzení, vyhrožování apod.*“ (Martínek, 2009, s. 10)

Agresivita (Aggressivus) označuje útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi. V širším slova smyslu je takto označena schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem. (Martínek, 2009, s. 10)

S problematikou kyberšikany souvisí i další pojmy, například kybergrooming, sexting, happy slaping a další. Z důvodu příslušnosti těchto pojmů do kategorie projevů šikany, jsou jejich definice včleněny do kapitoly 3.2.

2 Kyberšikana

V této kapitole se bude autor věnovat definování kyberšikany, uvede její prvky, propojení a odlišnosti s tradiční šikanou a rozdílnosti ve vztahu ke kyberškádlení a online obtěžování. Dále se autor zaměří na popis jednotlivých aktérů kyberšikany. Poslední podkapitola je věnována legislativě, která se k projevům kyberšikany vztahuje.

Níže autor uvádí vybrané definice kyberšikany od různých autorů a z různých zdrojů. Zatím mezi výzkumníky a odborníky neexistuje jednotně shodná a platná definice kyberšikany. Jednotliví autoři kyberšikanu definují ve vlastním pojetí, což vyplývá i z mnohdy odlišných výsledků jednotlivých výzkumů. Dle Černé (2013) je často zmiňovaným kritériem pro identifikaci kyberšikany fakt, že oběť vnímá to, co se děje, jako nepříjemné a ubližující. (Černá a kol., 2013, s. 20)

Redakce internetového serveru E-Bezpečí.cz vymezuje tento pojem následovně. *„Kyberšikanu (cyberbullying) definujeme jako zneužití informačních a komunikačních technologií, zejména pak mobilních telefonátů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy.“* (E-bezpečí, [online], <http://www.e-bezpeci.cz/>)

Hulanová (2012) kyberšikanu definuje, jako specifický druh šikany, který za účelem ublížení či zesměšnění jiné osoby, využívá internet, mobilní telefon a další nástroje moderních komunikačních technologií. (Hulanová, 2012, s. 37)

Z Metodického pokynu MŠMT (2013) vychází Školní program proti šikanování, kterým se řídí základní školy. Jelikož je bakalářská práce orientovaná na věkovou skupinu žáků na druhém stupni základních škol, považuje autor za důležité zde zmínit i tuto definici.

„Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnický. Povaha a provedení útoků určuje její závažnost.“ (Metodický pokyn MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních – Č.j. MŠMT – 22294/2013-1, s. 2)

Autor zde zahrnuje i definici Koláře (2011), která je orientována přímo na školní prostředí. „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně psychicky týrá a zraňuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu novou informační a komunikační technologii, zejména internet a mobil.*“ (Kolář, M., 2011, s. 84)

O Kyberšikaně se taktéž často mluví synonymy jako kybernetická šikana, elektronická šikana, počítačová šikana, šikana online, digitální šikana, kybernetická agrese. Jde o termín, který označuje „novou“ formu agrese, jenž v posledních letech zažívá, díky rozvoji a stále vyššímu počtu uživatelů ICT, opravdový boom. Představuje úmyslné urážky, vyhrožování, zesměšňování nebo obtěžování druhých prostřednictvím elektronických komunikačních prostředků (především internet a mobilní telefon) a to většinou v delším časovém období. (Vašutová a kol., 2010, s. 75 - 77).

S běžnou psychickou šikanou má kyberšikana stejné charakteristiky: záměrnost, děje se opakovaně, zahrnuje psychické násilí – včetně symbolické agrese. Kyberšikana nepůsobí šrámy a modřiny, neteče při nich krev. Způsobuje psychická traumata (rány), která nejsou vidět, bývají však hluboká a obtížně léčitelná. Rozleptávají identitu oběti, která se pak cítí opuštěná, ponížená a bezvýznamná. Prožívá nejen virtuální, ale i skutečnou exkomunikaci ze společnosti. (Kolář, 2011, s. 86) K tomu se přidává fakt, že jednou publikované sdělení na internetu již nelze kontrolovat. Akt kyberšikany se tak může kdykoli, i po letech, znovu dostat na povrch. Oběť se po traumatickém zážitku, na který třeba už zapomněla, dostává znovu do psychicky vypjaté situace a opět se jí otevírají bolestné rány. Rozsah kyberšikany tak mnohokrát předčí rozsah tradiční šikany. (Vašutová a kol., 2010, s. 89 - 90)

Setkat se můžeme i s nepřímou formou kyberšikany, což je **kyberšikana v zastoupení** (cyberbullying by proxy). Jedná se o situaci, kdy agresor zdánlivě nepodnikne přímo nic, ale důsledky jeho činů mohou být pro oběť extrémně nepříjemné. Agresor například na serveru nahlásí nevinou oběť jako nežádoucí a administrátoři tohoto uživatele zablokují nebo mu zruší účet. (Černá a kol., 2013, s. 22)

2.1 Základní prvky kyberšikany

Mezi základní prvky kyberšikany Černá (2013) řadí: opakovanost, útok se koná prostřednictvím elektronických médií, záměrnost agresivního aktu ze strany útočnicka, mocenská nerovnováha, oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné a ubližující. (Černá, 2013, s. 21) Autor práce se jim na následujících stranách bude blíže věnovat.

Opakovanost a dlouhodobé působení je považováno za charakteristický rys šikany i kyberšikany. (Pešat, 2011, s. 35) V případě kyberšikany může být zajišťována nejen agresorem, ale i publikem (příhlížejícími). Každý nový komentář pod urážlivou fotografií oběti, je určitou formou opakování agrese. Stejně tak každé nové kliknutí na „to se mi líbí“ u urážlivého vzkazu na Facebooku.

Jako opakování lze chápat neustálé přeposílání zraňujícího obsahu nebo opakované přehrávání ponižujícího videa. (Černá a kol., 2013, s. 21) Oběť si může takovéto zprávy či videa neustále pročítat, přehrávat. K tomu se může přidat pocit beznaděje, když už není možné existující zprávy či videa na internetu zrušit. Útoky se tak pro oběť stávají trvalými. (Hulanová, 2012, s. 49)

Mocenská nerovnováha. Vzniká mezi obětí a agresorem. U tradiční šikany je tato nerovnováha nejčastěji vyjádřena fyzickou převahou agresora. V případě kyberšikany má jinou podobu. Už sama podstata, anonymita agresora, vytváří tuto mocenskou nerovnováhu.

Můžeme se setkat s tím, že agresorovi nelze v podstatě nijak zamezit v neustálém přístupu k oběti. Vzhledem k charakteru online prostředí je oběť v podstatě dostupná kdykoli a kdekoli. (Černá a kol., 2013, s. 21)

Záměrnost. Agresorovo chování je úmyslné. Má v úmyslu oběť nějakým způsobem poškodit a i ve smyslu ohrožení, vyvolání strachu nebo přímo ublížení. (Vašutová a kol., 2010, s. 54)

Vnímání obětí tohoto jednání jako nepříjemné a ubližující. Oběť sama vnímá agresorovo jednání, jako ubližující a nepříjemné. (Černá a kol., 2013, s. 21)

2.2 Šikana versus kyberšikana

V této podkapitole autor práce předkládá přehled společných znaků a rozdílů šikany a kyberšikany.

Dle Černé a kol. (2013) je kyberšikana „rozšířením“ tradiční šikany – šikana tradiční se ze „světa offline“ přesunuje na internet. (Černá a kol., 2013, s. 20) Mají společné, že v obou se jedná o vztahy mezi lidmi, obě jsou nežádoucí a zraňující. (Vašutová a kol., 2010, s. 78)

Rozdílem je to, že tradiční šikana se odehrává hlavně tváří v tvář, v osobním přímém kontaktu či prostoru třídy, školy. Naproti tomu kyberšikana se uskutečňuje bez přímého kontaktu v kyberprostoru (ve virtuálním světě). (Kolář, 2011, s. 86) Útočníci si tak mohou zachovat jistý odstup od svých obětí. Ten jim umožňuje určitou dávku anonymity a bezpečí, což je ujišťuje v tom, že na ně nikdo nepříjde. Současně je pro ně jednodušší „zapomenout“ na své chování a snižovat pocity viny, neboť nevidí způsobené újmy. Oběť neznající pravou identitu pachatele, může ztratit důvěru i k ostatním lidem. (Rogers, 2011, s. 32)

Oproti tradiční (školní) šikaně může ke kyberšikaně docházet i mimo školu, například v prostoru domova oběti. (Kolář, 2011, s. 86) Rozdíl je i v počtu zúčastněných (útočníků i svědků), který je zvýšen technickým provedením kyberútoků. (Rogers, 2010, s. 13)

2.3 Kyberškádlení a online obtěžování

Ne každé obtěžující chování na internetu je kyberšikana. Je nutné ji rozeznat od online obtěžování nebo běžného přátelského nebo vrstevnického škádlení. Není to však vždy jednoduché.

Černá a kol. (2013) k tomu dodává, že zdaleka ne každá agrese na internetu, může být klasifikována jako kyberšikana. Je však poměrně časté, že se původně nevinné škádlení v určitém momentu změní v kyberšikanu. (Černá, 2013, s. 22) Pokud je škádlení opakované a ponižující a oběť pociťuje strach a odpor, jedná se o šikanu nebo kyberšikanu. Určujícími prvky přechodu jsou: **nepříjemné pocity oběti, bezmoc (mocenská nerovnováha), jednosměrnost.** (Černá, 2013, s. 24)

Ovšem online obtěžování není méně závažné a je třeba proti němu podnikat vhodná opatření. Černá (2013) popisuje online obtěžování, například následujícími situacemi:

- Člověk dostane několik e-mailů od konkrétního odesílatele. Tyto zprávy obsahují počítačový virus. Člověk to však vnímá jako pouhý běžný e-mailový spam.
- Agresivita není záměrná. Úmyslem druhého nebylo někoho poškodit nebo mu ublížit.
- Jde o jednorázový útok. Může se jednat například o nadávku na chatu, která se však dále neopakuje.
- Ten, na nějž byla agrese směřována, nevnímá to, co se děje, jako nepříjemné a zraňující (Černá, 2013, str. 22)

2.4 Aktéři kyberšikany

Šikana, stejně jako kyberšikana, je především skupinový fenomén, v němž se určitým způsobem projevují narušené vztahy nebo normy ve skupině, kde se dítě nalézá a vyvíjí se. Je však třeba zdůraznit, že nelze přikládat největší význam popisovaným osobnostním charakteristikám aktérů kyberšikany – agresora, oběti. Vznik a vývoj šikany a kyberšikany ve velké míře závisí na sociálním prostředí. Z tohoto důvodu při popisu kyberšikany nelze opomenout roli dalších aktérů, kteří jsou do ní, ať chtějí či nechtějí, určitým způsobem zapojeni a celkově sociální okolí, v němž probíhá. (Černá, 2013, s. 55)

Autor práce se bude níže věnovat popisu jednotlivých aktérů kyberšikany. Díky anonymitě v kyberprostoru, může být kyberagresorem a kyberobětí prakticky kdokoli, bez toho, aby se znali v běžném životě. Díky vyspělým informačním technologiím a rychlosti internetu může kyberútoku přihlížet široké publikum.

2.4.1 Kyberagresor

Jak už bylo výše zmíněno, kyberagresorem může být prakticky kdokoliv. Jejich charakteristiku je tedy velmi těžké vysledovat. Je možné částečně vycházet z obecných charakteristik agresora v tradiční šikaně. Vašutová a kol. (2010) k tomu dodává, že nezáleží na agresorově fyzické síle, věku, pohlaví, sebevědomí, komunikačních schopnostech, postavení v sociální skupině. Ti, kteří jsou v reálném světě neprůbojní,

ostýchaví a neumějí navazovat vztahy s ostatními, se v prostředí elektronické komunikace mohou proměnit v ty aktivní, až agresivní. (Vašutová a kol., 2010, s. 90)

Agresoři nemají často rozvinutou empatii, což také může být jeden z důvodů, proč s agresivním jednáním nepřestávají. (Černá, 2013, s. 65) Často se jedná o silné jedince v znalostech a schopnostech v informačních technologiích. Může to být tak kdokoliv a svou oběť pronásledovat kdekoliv a neustále narušovat její soukromí a nutit ji tak žít pod neustálým tlakem. (Hulanová, 2012, s. 48)

Jedním z nejvýznamnějších faktorů, kterého agresoři v kyberšikaně využívají, je anonymita, která často působí oboustranně. Pocit anonymity na internetu obecně snižuje zábrany v chování (online disinhibice). *„Agresoři, pokud nevidí svou oběť, ztrácejí zábrany a dochází u nich k tzv. disinhibičnímu efektu. Útočník si při kyberšikaně obvykle dovolí mnohem více, než by si dovolil vůči oběti tváří v tvář.* (Vašutová a kol., 2010, s. 91)

Typy kyberagresorů:

Každý typ kyberagresora se vyznačuje jiným stylem kyberšikanování. Nyní zde autor představí typy kyberagresorů, jak je popisuje ve své publikaci Kavalír (2009).

- **„Pomstychtivý andělek“** – Tento typ sám sebe jako agresora kyberšikany nevnímá, ale vidí sám sebe jako osobu, která napravuje zlo. Většinou sám na sobě pocítil šikanu (kyberšikanu) a jiným oplácí to, co sám zažil. Je možné, že je naštvaný, kvůli něčemu, co jeho oběť udělala a myslí si, že kyberšikanou se zaručeně pomstí, dá tak oběti „lekcí“.

Může se ale také jednat o agresora, který se snaží ochránit svého šikanovaného kamaráda. Měl by ale pochopit, že není správné oplácet druhým to, co se na něm dopustili předešlí agresoři. (Kavalír a kol., 2009, s. 19)

- **„Bažící po moci“** – Je nejnebezpečnějším typem ze všech. Tento typ agresora se snaží ovládat druhé a dává najevo svou autoritu a sílu. Tito kyberagresoři chtějí, aby oběť dělala vše, co jí řeknou. Snaží se mít nadvládu za pomoci strachu. Potřebují pro svou činnost publikum, které na něj reaguje. Často si ani neuvědomují závažnost svých činů. Mají dobré technické dovednosti. (Kavalír a kol., 2009, s. 20)

- **„Sprosté holky“** – Typickým agresorem je skupina děvčat nebo děvče samotné. Jednají tak z nudy nebo pro zábavu. Útočnice šikanují jiná děvčata, rovněž i chlapce. Chtějí, aby všichni věděli, že zrovna ony ubližují ostatním. Jejich ubližování končí v případě, že ve své činnosti nenajdou zábavu, kterou hledaly. (Kavalír a kol, 2009, s 20).
- **„Neúmyslný kyberagresor“** – Tohoto agresora vůbec nenapadne, že by mohl být označován za agresora. Tito agresori před ostatními uživateli předstírají, že jsou tvrdí. Ukazují, že dokáží pevně odpovídat na provokativní či nenávistné zprávy. Často mají tendenci odpovídat ve vzteku nebo v případě, že jsou frustrováni. Motivem těchto agresorů jsou dva hlavní důvody – „můžu“ a „je to legrace“. (Kavalír a kol., 2009, s. 20 - 21)

2.4.2 Kyberobět'

Kyberobět' je jedinec, který je objektem agrese jiných. Může být vybrána i náhodně (např. náhodně zvoleným telefonním číslem). Dospívající, uživatelé internetových sociálních sítí (Facebook, MySpace, atd.), kteří sdílejí své myšlenky a totožnosti online, jsou mnohem náchylnější k tomu stát se cílem kyberšikany. (Vašutová a kol. 2010, s. 95) Větší riziko kyberšikany hrozí jedincům, kteří jsou na počítačích a mobilních telefonech závislí. (Hulanová, 2012, s. 48)

Oběti kyberšikany se od charakteristik obětí tradiční šikany příliš neliší. Těmi jsou děti a dospívající s vlastnostmi jako například: plachost, stydlivost, citlivost, nejistota a úzkostnost. Hůře zapadají do kolektivu, obtížněji se v něm prosazují, mají málo přátel. Výše jmenované charakteristiky stojí za nižší schopností bránit se útokům vlastními silami a jsou důvodem, proč nemají oběti nikoho, kdo by jim účinně pomohl v obraně. (Černá a kol, 2013, s. 62)

V kyberprostoru již tělesná a psychická zdatnost nehraje žádnou roli. Vašutová a kol. (2010) uvádí, že se v digitálním světě chovají oběti kyberšikany nezodpovědně až rizikově, například zveřejňují své osobní údaje či fotografie. (Vašutová a kol., 2010, s. 95)

Černá a kol. (2013) doplňuje, že se oběti na internetu více sebeodhalují. Při komunikaci s ostatními lidmi sdělují více osobních a intimních informací, které

mohou být velmi snadno zneužity. Agresorům toto jednání umožňuje oběti opakovaně kontaktovat i v případech, kdy se s nimi neseťkali „offline“. (Černá s kol., 2013, s. 63)

Je důležité zmínit, že toto chování na internetu (sebeodhalování, častější internetová komunikace) nemá samo o sobě za důsledek kyberšikanu. „*Kyberšikana tak sice souvisí s vyšším sebeodhalováním na internetu, její základ je však většinou jinde.*“ (Černá a kol., 2013, s. 64)

2.4.3 Publikum

I při kyberšikaně se může stát součástí publika prakticky kdokoliv, kdo využívá prostředky ICT. Může se tak jednat o desítky, tisíce, statisíce, ale i milióny lidí. (Vašutová a kol., 2010, s. 94)

Většinou postačí, když agresor jednou vyvěsí např. ponižující fotografii oběti na web. Kdokoli si ji může stáhnout a šířit ještě dříve, než ji poskytovatel daného serveru dokáže smazat. Ponížení šikanovaného mohou shlédnout stovky i tisíce lidí. Následkem toho může dojít k zhroucení oběti. (Hulanová, 2012, s. 49) Spousta přihlížejících ani neví, jak oběti pomoci nebo jak celkově reagovat na nastalou situaci, ve které někdo kyberšikaně čelí. (Černá a kol., 2013, s. 74)

Pokud akt kyberšikany jedinci z publika dále šíří, stávají se i oni pachateli, agresory. Z pasivních přihlížejících se stávají aktivními aktéry. Ke kyberšikaně se mohou přidávat stále další a další osoby, takže publikum se stává nekonečně početným. Původce aktu agrese může být jednotlivec, o další šíření se však postarají jiní. (Vašutová a kol., 2010, s. 94).

2.5 Kyberšikana a legislativa

Kyberšikana, stejně jako šikana, není v České republice považována za trestný čin. Avšak toto chování může naplňovat skutkovou podstatu některých jiných trestných činů. Co se týče kyberšikany, může jít například o vydírání, vyhrožování, nebezpečné pronásledování (stalking) nebo útisk. (Rogers, 2011, s. 13)

Školská legislativa nabízí vymezení základních informací obsažených v Metodickém pokynu MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních – Č.j. MŠMT – 22294/2013-1. Upravuje i zásady prevence a řešení kyberšikany.

Dle tohoto dokumentu musí mít každá škola vypracován Program proti šikanování. Ten je součástí tzv. Minimálního preventivního programu. (Rogers, 2011, s. 14)

Osoba mladší 15 let není trestně odpovědná. Avšak soud pro mládež ji může uložit podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, některá z následujících opatření. Dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve střediscích výchovné péče, ochrannou výchovu. (Eckertová, L., Dočekal, D., 2013, s. 190)

Trestní odpovědnost mladistvých, ve věku 15 – 18 let, je posuzována soudy pro mládež. Řídí se zákonem č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů, s ohledem na rozumovou a mravní vyspělost osoby, pro niž se vede trestní řízení. (Eckertová, L., Dočekal, D., 2013, s. 190)

Po dovršení věku 18 let jsou osoby plně trestně odpovědné a projednávají se běžným způsobem v trestním řízení.

Následuje výčet možných přečinů, souvisejících s kyberšikanou, dle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

- § 144 Účast na sebevraždě
- § 175 Vydírání
- § 180 Neoprávněné nakládání s osobními údaji
- § 181 Poškozování cizích práv
- § 182 Porušování tajemství dopravovaných zpráv
- § 183 Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí
- § 184 Pomluva
- § 186 Sexuální nátlak
- § 191 Šíření pornografie
- § 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií
- § 193 Zneužití dítěte k výrobě pornografie
- § 201 Ohrožování výchovy dítěte
- § 202 Svádění k pohlavnímu styku
- § 209 Podvod

- § 230 Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací
- § 231 Opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat
- § 232 Poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti
- § 352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci
- § 353 Nebezpečné vyhrožování
- § 354 Nebezpečné pronásledování
- § 357 Šíření poplašné zprávy

(Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů)

3 Formy kyberšikany

Kyberšikana, stejně jako šikana tradiční, může nabývat různých forem. Černá a kol. (2013) rozděluje formy kyberšikany do dvou podoblastí. První jsou **prostředky** (médiá nebo kanály šíření) použité k její realizaci. To znamená místa (internet, mobilní telefon), kde ke kyberšikaně dochází. Druhou podoblastí jsou její jednotlivé **projevy**. Jsou to konkrétní způsoby, jakými k agresivnímu chování dochází (krádež, zneužití hesla a další). (Černá a kol., 2013, s. 24)

Různí autoři se v terminologii (formy, projevy, prostředky) značně liší, taktéž v pojmenování jednotlivých projevů nebo v jejich výčtu. V této bakalářské práci bude autor při rozdělování forem kyberšikany vycházet z rozdělení podle Černé a kol. (2013).

3.1 Prostředky šíření kyberšikany

Užívané prostředky, v rámci kyberšikany, jsou různé. Je sem zahrnut mobilní telefon, přes který je možné zaslat textovou zprávu, obrázky, zvukové záznamy nebo videa. Dalším prostředkem je pak internet.

3.1.1 Mobilní telefon

K nejčastějším prostředkům šikanování patří zasílání SMS. V České republice patří posílání textových zpráv k využívanějším nad telefonování. (Vašutová a kol., 2010, s. 80) K ubližování určité osobě může agresor zneužít i vlastní telefon oběti. Útočník uvede telefonní číslo oběti ve falešných inzerátech (např. jako poskytovatel erotických služeb). Oběť je pak pod neustálým bombardováním nechtěnými dotazy. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 72) Může se také stát, že agresor oběti mobilní telefon ukradne a použije ho k obtěžování dalších. To vede k mylnému označení oběti za agresora. (Rogers, 2011, s. 34)

Používání mobilního telefonu zahrnuje mobilní telefonáty, posílání SMS, MMS, pořizování fotografií, videí a zvukových záznamů. Všechny tyto funkce mohou být zneužity ke kyberútoku. Autor zde uvádí stručný přehled, jakým způsobem mohou být jednotlivé funkce zneužity.

a) Mobilní telefonáty

Hlavní význam mobilních telefonů spočívá v možnosti telefonování. Tato služba však poskytuje také možnost obtěžování (př. časté prozvánění, časté nemravné či zastrašující telefonáty). (Rogers, 2011, s. 33 - 34)

b) SMS

Zkratka SMS pochází z anglického short message service, což je v překladu textování. Jedná se tedy o elektronické rozesílání textových zpráv. (Hulanová, 2012, s. 47) Obvykle jde o zprávy s útočným nebo výhružným obsahem. Dále může mít kyberšikana podobu opakovaného a vytrvalého zahlcování oběti textovými zprávami. (Rogers, 2011, s. 33)

c) MMS

Zkratka MMS pochází z anglického multimedia messaging service. V překladu znamená multimediální zprávy. Nebezpečný může být přenášený obraz či text, pomocí MMS. Nahé nebo částečně odhalené fotografie, které byly poslané láskám nebo platonickým láskám mohou dětem a mladým lidem způsobit nemalé potíže. (Hulanová, 2012, s. 47)

d) Pořizování fotografií, videí a zvukových stop

Jedná se o fotografie nebo videoklipy, které jsou pořízeny kamerou mobilního telefonu. Tento materiál jde pak z mobilu (přes internet) poslat dál. (Rogers, 2011, s. 33)

3.1.2 Internet

Prostředí internetu nabízí širokou škálu možností využití. Je zde možné sdílet informace různého charakteru, audio nebo video záznamy. Dále se uživatel může zapojit do diskuze, navazovat vztahy s ostatními nebo vytvářet vlastní virtuální svět. (Vašutová a kol., 2010, s. 81)

a) Elektronická pošta (e-mail)

E-mail je jednou z nejpoužívanějších forem elektronické komunikace. Je rychlý, levný a snadno se používá. Umožňuje zůstat v kontaktu s kýmkoliv a kdekoliv. (Hulanová, 2012, s. 43) Právě pro své časté využití se mnohdy stává kanálem pro šíření kyberšikany. Agresor se při jeho použití může snadno skrýt do anonymity. Většinou

není způsob, jak odhalit, komu která e-mailová adresa patří. Navíc, pokud agresor pošle zraňující obsah (fotografii, obrázek, soukromou konverzaci) e-mailem, informace se lavinovitě šíří. (Černá a kol., 2013, s. 30) Agresor může zneužít e-mail oběti i tím způsobem, že jej uvede na různých serverech (např. se sexuální tematikou, obchodní servery). (Hulanová, 2012, s. 43)

b) Sociální sítě (social networking sites)

Nejen mezi dětmi a dospívajícími jsou stále více oblíbené sociální sítě. Jsou však ideálním místem pro kyberšikanu, skrytě i otevřeně. Proto se jim zde autor bude více věnovat.

Sociální sítě jsou webové služby, které svým uživatelům umožňují vytvořit si vlastní profil, obvykle obsahující osobní informace, vlastní fotografie, videa, zájmy a aktuální stav. Uživatelé sítě mohou jejím prostřednictvím zanechávat vzkazy, posílat zprávy nebo chatovat se svými přáteli v reálném čase. Díky sociálním sítím se prostřednictvím internetu sdružují také lidé, kteří by se jinak fyzicky nemohli setkat. (Hulanová, 2012, s. 41)

V současnosti zaznamenávají sociální sítě rychlý rozvoj, který je podpořen nově vznikajícími technologiemi. Nejznámějšími takovými službami jsou dnes například Facebook, My Space či Badoo. V českém prostředí jsou to například Lidé.cz, Líbímseti.cz nebo Splužáci.cz. Většina mladých lidí aspoň jednu sociální síť používá (Černá a kol., 2013, s. 28)

Projevy šikany na sociálních sítích mohou zahrnovat ubližující komentáře, zveřejňování urážlivých fotek nebo zveřejňování osobních informací oběti. V rámci sociálních sítí může snadno dojít k tzv. vyloučení. Oběť je vyloučena ze skupin, smazána ze seznamu přátel a podobně. (Černá a kol., 2013, s. 28)

c) Instant messaging (IM)

Instant messaging jsou programy, které umožňují online komunikaci v reálném čase. (Černá a kol., 2013, s. 29) V dnešní době jsou velmi využívanou internetovou službou. Umožňuje svým uživatelům sledovat, kdo je právě připojen. Přes IM lze posílat zprávy, chatovat, přeposílat soubory a další. V České republice je to nejčastěji ICQ nebo Skype. (Hulanová, 2012, s. 42)

Kyberšikana může probíhat různými způsoby, například zasíláním samotných ubližujících zpráv, vzkazů, vytvořením přezdívky stejné nebo podobné, jako má oběť a vystupování pod jejím jménem. Dále může být oběť smazána ze seznamu kontaktů nebo zahlcována zprávami. (Černá a kol., 2013, s. 29)

d) Chatovací místnosti a diskuzní fóra

Jsou to místa v online prostředí, kde lze s druhými komunikovat v reálném čase (chaty) nebo asynchronně (diskuzní fóra). Obvykle jsou chaty a diskuzní fóra tvořena v rámci konkrétních témat. Lidé pak mohou sdílet informace, které je zajímají. (Černá a kol., 2013, s. 30) Pokud jsou porušena bezpečnostní opatření, mohou se tato prostředí stát prostředkem pro zastrašování a výhrůžky. (Rogers, 2011, s. 34)

Při chatování si nikdo nikdy nemůže být jist, kdo na druhé straně je. Mnoho účastníků chatu mění svou identitu. Uvádějí nepravdivé údaje o svém pohlaví, věku, zájmech. Falešnou identitu často využívají stalkeri nebo sexuální predátoři. Jsou to dospělí lidé, kteří předstírají, že jsou například vrstevníky oběti a zde své oběti „loví“. (Hulanová, 2012, s. 46)

e) Online interaktivní hry

Při online hrách je hráčům umožněno komunikovat s ostatními hráči prostřednictvím chatu nebo živého hovoru. Docházet může k obtěžování, napadání, vyhrožování a vulgárním výpadům. Při hrách, ve kterých se hráči sdružují do skupin (u her typu World of Warcraft) se stává, že je některý z hráčů vyloučen z dané skupiny. To je způsob agrese, který může vyvolat velký pocit ublížení. (Černá a kol., 2013, s. 28)

f) Webové stránky

V rámci kyberšikany se může jednat o webovou stránku vytvořenou přímo za účelem někoho poškodit nebo se jedná o již existující stránky, které agresor či skupina agresorů za tímto účelem lehce využije. Asi nejznámějším takovým prostředím je webová stránka YouTube. Používá ji velké množství dospívajících a je možné sem nahrávat videa. (Černá a kol., 2013, s. 29) Právě YouTube bývá lehce zneužíván, hlavně v případech happy slappingu (viz Projevy kyberšikany). Mohou sem být umístěna zcizená videa, koláže z fotek s komentáři. Obvykle nejsou ani tak ubližující videa, ale jejich komentáře. (Černá a kol., 2013, s. 29)

g) Blogy

Slovo „blog“ vzniklo zkrácením anglického web log (v překladu webový zápisník). Na internetu jsou blogy velice populární. (Hulanová, 2012, s. 46) Jsou to pravidelně obnovované internetové stránky. Majitel blogu může vkládat jakýkoli obsah (text, obrázky, fotografie, video). V Česku píše své blogy okolo třetiny dospívajících, přičemž dvě třetiny blogy čtou. (Černá a kol., 2013, s. 30)

Prostřednictvím blogu je možné někomu poškodit pověst či napadnout jeho soukromí. (Hulanová, 2012, s. 46) Je zde prostor pro šíření nepravdivých informací. Pokud se majitel blogu „podělí“ o urážlivé a negativní informace o oběti. Může to vidět a číst kdokoli a kdokoli to může okomentovat, což ještě zvyšuje trápení oběti. Na blogu se mohou objevovat upravené fotografie, videa nebo zveřejněná soukromá komunikace. (Černá a kol., 2013, s. 30)

h) Internetové ankety, dotazníky

Jedná se o online ankety a dotazníky. Jsou vytvářeny dětmi a dospívajícími, často ne s úmyslem zraňovat. Přesto je zde potenciál ublížení, i když může chybět záměr. Tyto ankety se většinou týkají fyzického vzhledu. Například „známkování“ ve škole, která z dívek je hezká a která nikoli. Mnohdy se však jedná o úmyslně ubližující otázky typu „Kdo má nejošklivější zadek ze třídy?“ nebo „Kdo by se vyspal s XY?“). (Černá a kol., 2013, s. 31)

3.2 Projevy kyberšikany

Jelikož se nové technologie ustavičně vyvíjejí, mění se i projevy kyberšikany. V dnešní době je mezi dětmi a mládeží stále častější používání tzv. smartphonů („chytrých telefonů“). Mohou například usnadnit nahrávání potencionálně zraňujících obsahů na internet. Od vyfocení či natočení spolužáka v nepříjemné situaci až ke zveřejnění na internetu potom uplynou pouhé sekundy. (Černá a kol., 2013, s. 22)

Níže podává autor přehled a stručný popis jednotlivých projevů. Mezi projevy kyberšikany patří vydávání se za někoho jiného, vyloučení, flaming, kyberharašení, kyberstalking, pomlouvání, odhalení, podvod, happy slapping, nevyžádaná sdělení, kybergrooming, ohrožení a sexting.

a) Vydávání se za někoho jiného a krádež hesla

Předstírání (impersonation) či jinak řečeno, zneužívání jména, hesel či jiných identifikačních údajů oběti. (Vašutová a kol., 2010, s. 86). Agresor se pak v online prostředí může vydávat za oběť. Může použít fotky oběti a informace o ní a vytvořit falešný profil. Zde vystupuje pod identitou oběti, převážně nevhodným a ubližujícím způsobem. Nebezpečí tkví hlavně v tom, že agresor může komunikovat s přáteli oběti a způsobit značné škody v jejich sociálních vztazích. (Černá a kol., 2013, s. 25)

b) Vyloučení

Vyloučení (anglicky exklusion) - oběť je vyloučena z nějaké skupiny v „online světě“ (např. z online her, blogů, seznamu přátel), do které by chtěla či měla patřit. (Vašutová a kol., 2010, s. 87) Ačkoli postrádá přímý prvek agrese, bývá pro oběť vyloučení velmi bolestné. Je tomu tak hlavně v důsledku frustrace z nenaplnění potřeby mladých lidí někam patřit, být součástí skupiny a jejího dění. (Černá a kol., 2013, s. 25 - 26)

c) Flaming

Flaming (rozohňování, nářez) označuje internetové diskuze za pomoci elektronických zpráv, které používají agresivní a útočný jazyk. (Rogers, 2011, s. 35) Jde o slovní přestřelku, internetová diskuze se pak mění v hrubé osobní osočování komunikačního partnera. S cílem vyprovokovat hádky, jsou zasílány zlostné, neslušné a vulgární zprávy online skupinám nebo přímo oběti prostřednictvím online komunikačních technologií. (Hulanová, 2012, str. 38) Avšak pokud se jedná o kyberšikanu, je zde opět podmínkou agresorův záměr poškodit oběť, pro oběť je situace ubližující. (Černá a kol., 2013, s. 26)

Pokud se jedná o dlouhodobý sled takovýchto zpráv, je toto jednání označováno jako *flame war*. (Vašutová a kol., 2010, s. 85)

d) Kyberharašení (harassment)

Jedná se o opakované zasílání urážlivých, nechutných a útočných zpráv oběti prostřednictvím e-mailu, SMS, chatu, sociálních sítí. (Hulanová, 2012, str. 39) Je zde tedy zahrnut hlavně princip opakování (vícenásobné útočné zprávy). Životnost má delší než flaming. (Vašutová a kol., 2010, s. 85)

Jde o jednosměrnou komunikaci. Mnoho dospívajících navazuje na internetu vztahy s neznámými lidmi. A ačkoliv je mnoho těchto vztahů bezproblémových, riziko kyberharašení samozřejmě představují. (Černá a kol., 2013, s. 26)

e) Kyberstalking

Anglické cyberstalking v překladu znamená sledování, slídění nebo pronásledování oběti a jejich blízkých, prostřednictvím moderních ICT prostředků. (Vašutová a kol., 2010, s. 87) Obsahuje hrozby fyzickým ublížením a nadměrné zastrašování oběti. (Hulanová, 2012, s. 39)

Jedná se o opakované posílání zpráv, jejichž součástí jsou výhrůžky, útočná a zastrašující sdělení či vydírání. Mohou přejít i ve fyzické ohrožení. (Černá a kol., 2013, s. 26)

f) Pomlouvání (denigration)

Jedná se poskytování verbálních, grafických a zvukových informací o druhém na osobním blogu, webu, v diskuzních fórech či sociálních sítích. Jsou potupné, smyšlené, urážlivé a zesměšňující. (Vašutová a kol., 2010, s. 86) Jsou cíleny především na přihlížející. Jejich cílem je sociální poškození nebo vyloučení. (Černá a kol., 2013, s. 27)

g) Odhalení (outing)

Hulanová (2012) outing překládá jako odhalování intimností. Uvádí, že se jedná o zveřejnění nebo zasílání materiálu o oběti, které obsahují citlivé, osobní nebo zostuzující informace o ní samotné. Patří sem i přeposílání soukromých zpráv nebo fotek, stejně tak i odhalení homosexuality. (Hulanová, 2012, s. 39)

h) Podvod (trickery)

Oběť je agresorem přesvědčena k vyzrazení tajemství či soukromé a citlivé informace. Následně jsou tyto informace zveřejněny skrze internet. Nastává v případě, že z oběti vymámí agresor citlivé sdělení pod lživým slibem zachování soukromí. Toto sdělení však hned úmyslně zveřejní. (Vašutová a kol., 2010, 86)

i) Happy slapping („veselé fackování“)

Jedná se o poměrně nový projev kyberšikany. Spočívá v tom, že je oběť nafilmována při fyzickém nebo sexuálním útoku. Obrazový materiál je pak

prostřednictvím internetu zveřejněn. Obvykle se jedná o útok na náhodně vybranou oběť. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 67)

Tělesné útoky nemusí zahrnovat jen fackování, v míře závažnosti se mohou stupňovat až za hranici zákona. Několik případů proběhlo v médiích. Zveřejnění a šíření ponižujícího videa v těchto případech vedlo až k sebevraždě oběti. (Černá a kol., 2013, s. 27)

j) Nevyžádaná sdělení

Vašutová a kol. (2010) uvádí, že se jedná o nevyžádané informace, které obtěžují příjemce, přehlcují schránku i síť. Uživatelům mohou navíc poskytovat nebezpečné rady. Společně s nekritickým přístupem dětí působí na jejich psychiku – vyvolávají strach, obavy, nedůvěru. (Vašutová a kol., 2010, s. 83) Je sem zahrnut spam, hoax, virus a jiné.

Spam znamená jakýkoliv druh nevyžádané komunikace. Nejobvyklejší formou spamu je nevyžádaný e-mail, nejčastěji reklama nebo textová zpráva. (Hulanová, 2012, s. 102) Pokud není systém proti spamům dostatečně chráněn, mohou tvořit značnou část elektronické korespondence. Pro příjemce je to velmi obtěžující. (Černá a kol., 2013, s. 82)

Hoax je anglické slovo, který v překladu znamená podvod, mystifikace či žert. Je to nevyžádaná, e-mailová nebo rychlá zpráva, která varuje uživatele před virem, prosí o pomoc, informuje o nebezpečí. Většinou obsahuje i výzvu o jeho další rozeslání. Mezi škodlivosti hoaxu patří obtěžování příjemce, zbytečné zatěžování linek a serverů a prozrazení důvěryhodných informací. (Hulanová, 2012, s. 102)

Virus je počítačový program, který se šíří takovým způsobem, že se napojí na hostitelský program. Může se pak nekontrolovaně rozšiřovat. Dále může po svém spuštění zahájit činnost destrukce (způsobit úbytek místa na disku, zpomalit rychlost sítě internet, poruchy programů či operačních systémů,...). (Vašutová a kol., 2010, s. 84)

k) Cybergrooming

Nejedná se zde o agresi mezi vrstevníky. Spadá spíše do kategorie zneužívání dětí. Termín označuje chování uživatelů ICT prostředků (chat, sociální sítě, e-mail.), kteří na internetu předstírají, že jsou někdo jiný, s cílem vylákat a domluvit si schůzku

s nezletilým, za účelem jeho sexuálního obtěžování či pohlavního zneužití. (Vašutová a kol., 2010, s. 88)

l) Ohrožení (cyberthreats)

Jedná se o prohlášení o záměru někomu ublížit nebo spáchat sebevraždu. Dále je to stresující materiál, který je zveřejněn „online“ a vede k emočnímu rozrušení oběti. V důsledku toho může někoho jiného nebo sebe sama zranit. (Vašutová a kol., 2010, s. 88)

m) Sexting

Termín označuje posílání nebo sdílení, prostřednictvím komunikačních technologií, vlastních odhalených fotografií, videozáznamů či textů s erotickým a sexuálním podtextem. Tyto materiály jsou vytvářeny dětmi samotnými. Na internet (profil na sociální síti) je umístí samy děti nebo je přímo odešlou tomu, o koho mají zájem. Sexting obvykle probíhá mezi vrstevníky, mohou se však objevit i případy, kdy jsou zasílány odhalené fotografie neznámým lidem. (Eckerová, Dočekal, 2013, s. 68)

4 Možnosti prevence a intervence kyberšikany

Musíme si uvědomit, že neexistuje absolutně účinná obrana proti kyberšikaně. Měly by se však zavést alespoň částečně účinné preventivní kroky proti ní. To je však podmíněno zvýšením obecné informovanosti o jejich hrozbách.

Dle Vašutové a kol. (2010) komplexní strategie prevence kyberšikany nebo jiné formy agrese vyžadují spolupráci mnoha podstatných článků. Významnou roli při potírání kyberšikany hrají rodiče, pedagogové, policisté, zástupci státní správy, ale i děti samy. (Vašutová a kol., 2010, s. 101)

S tímto souvisí i dodržování jistých pravidel chování na internetu. Toto chování v internetovém světě vymezuje tzv. **netiketa**. Jedná se o spojení anglických slov net (v překladu síť; zkratka pro internet) a slova etiketa. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 37) Stejně, jako pravidla v běžném životě, i tato jsou pomyslná. Na výčtu pravidel sice panuje obecná shoda, ale její konkrétní výklady se liší a s novými trendy se i mění. (Kavalír, 2009, s. 39)

Stejně jako v reálném světě, bychom se měli chovat slušně i ve světě virtuálním. Autor zde nyní pro příklad uvádí některá pravidla chování na internetu, dle publikace Eckerové a Dočekala (2013).

- Nezapomínejte, že na opačném konci jsou lidé, ne počítač. Chovejte se podle toho.
- Běžně užívaná pravidla slušného chování platí i na internetu.
- Berte ohledy na druhé.
- Snažte se psát srozumitelně.
- Nebuďte „gobián“ – ten, kdo rozesílá lži, polopravdy, osobní informace druhých.
- Respektujte soukromí jiných. Pokud Vám přijde omylem poslaná zpráva pro někoho jiného, smažte ji a upozorněte odesílatele na chybu.
- Nezneužívejte svou moc a vědomosti. Pokud jste správcem webu s přístupem k cizím e-mailovým adresám, chovejte se taktně.
- Odpouštějte ostatním chyby – i vy je děláte.
- Nešířte spamy, hoaxy, neporušujte autorská práva. (Eckerová, Dočekal, 2013, s. 38)

V rámci prevence, může člověk užít i různé technické možnosti, jak se chránit před kyberútoky. Černá a kol. (2013) pro příklad uvádí následující doporučení.

- používejte dostatečně bezpečné heslo
- nezveřejňujte přihlašovací údaje
- dobře si zabezpečte profil na sociální síti
- na sociální síti mějte v seznamu přátel jen opravdové přátele
- pokud to není nutné, neuvádějte na internetu své kontaktní údaje
- chovejte se tak, jak byste chtěli, aby se k vám chovali druzí
- pokud se stanete svědkem kyberútoku, nahlase to administrátorům, popřípadě vyjádřete svůj nesouhlas s jednáním agresora – pomůžete tak oběti a můžete dokonce zastavit počítačnou kyberšikanu. (Černá a kol., 2013, s. 130 - 131)

4.1 Prevence ve škole

Prevenčí však není myšleno pouze předcházení šikanování a kyberšikanování, ale i jeho řešení na všech úrovních. Jde tedy o vybudování ucelené ochrany dětí a dospívajících před týráním spolužáků. (Kolář, 2001, s. 197)

Je velice těžké s kyberšikanou bojovat. Avšak učitelé mají šanci. Výzkumy ukazují, že šikana ve škole probíhá většinou i v kyberprostoru se zachováním rolí (agresor je agresor a oběť je obětí). Pokud tedy pronikneme do školní šikany, je možné i lépe proniknout do kyberšikany. Hlavním bojištěm proti kyberšikaně je tedy škola. (Kolář, 2010, s. 8)

Nejčastěji se pozornost obrací k roli pedagoga. V rámci prevence ve škole je důležité podporovat následující. Posilovat citlivost a ohleduplnost žáků vůči ostatním, zlepšovat atmosféru ve třídě (zlepšovat vztahy a soudržnost v rámci třídy), vést k úctě vůči druhým, dávat žákům zpětnou pozitivní vazbu (každý člověk si může i dobře míněná slova vyložit jinak) a vytvářet dobré vztahy mezi žáky a učiteli (budovat důvěrný vztah). (Vašutová a kol., 2010, s. 102)

Kolář (2010) uvádí, že pedagogická komunita, která zahrnuje budování otevřených a kamarádských vztahů, je nejlepší prevencí. Zároveň dodává, že ani to nejlepší demokratické společenství samo o sobě šikaně výrazně nezabrání. (Kolář, 2010, s. 8)

Učitel by také měl žákům vysvětlit, že všechny formy šikany jsou nepřijatelné, měl by vymezit jasná pravidla užívání internetu. Dále se v této problematice sám vzdělávat. Ve škole by měl být pojem kyberšikana zahrnut do školního řádu a preventivního programu. Ve školních učebnách by se měl do počítačů nainstalovat bezpečnostní software, blokující nevhodné internetové stránky. (Kavalír, 2009, s. 46 - 47)

Je nutné uvědomit si, že samotné strategie ke snížení kyberšikany nevedou. Pomáhají však dětem a dospívajícím si uvědomit, proč je nutné své soukromí na internetu chránit. Mnoho žáků si vůbec neuvědomuje, že i v případě, že používáme internet v bezpečném prostředí (doma, ve škole), nechrání nás to před možnými riziky, které můžeme potkat v „online světě“. (Černá a kol., 2013, s. 133)

Velmi důležité je to, aby bylo žákům a studentům přesně a výstižně vymezeno, co přesně kyberšikana znamená. Stejně tak by měli být informováni i učitelé a školní poradci. (Vašutová a kol., 2010, s. 103) Pak mohou riziko kyberšikany snížit, pokud žáky seznámí s jednoduchými pravidly užívání internetu. Těmi mohou být například doporučení dle Kavalíra (2009): vždy respektujte ostatní uživatele, neposílejte nikomu neznámému svou fotografii, už vůbec ne intimní, nesdělujte svůj věk, nedávejte nikomu své osobní údaje, nikdy neodpovídejte na neslušné, hrubé nebo vulgární e-maily. Dále je třeba zdůraznit, aby si žáci nedomlouvali schůzky po internetu, aniž by o tom řekli někomu jinému (například rodičům). (Kavalír, 2009, s. 42 - 43)

Stejně tak je důležité, aby byli žáci poučeni o tom, aby nesdělovali na internetu své soukromé údaje, pokud se neporadí s rodiči (neposílat cizím lidem). Neměli by posílat své soukromé fotografie a videonahrávky, neměli by prozrazovat svá hesla. Bez vědomí rodičů si sjednávat schůzky s cizími žáky nebo dospělými, neměli by odpovídat na zlé, urážlivé zprávy a ani reagovat na výzvy zpětného volání. (Hulanová, 2012, s. 108 - 109)

4.2 Intervence

Vystopovat kyberšikana je možné také z nepřímých ukazatelů. Jak už bylo výše zmíněno, kyberšikana může mít na oběti dramatické dopady. Na probíhající kyberšikana je možné mít podezření, pokud je žák depresivní, uzavřený, málo mluvný, utlumený. Dále může být plačtivý, neradovat se, ztrácet zájem o koníčky, nescházet

se s kamarády a ani o nich nemluvit. Ukazatelem může být neklidný spánek nebo časté bolesti hlavy, břicha. Žák se taktéž může dostávat do konfliktů s vrstevníky nebo být vůči nim nepřátelský (Černá, 2013, s. 128) Dále může být dítě posmutnělé až depresivní, často u něj dochází k výraznému zhoršení prospěchu, je nesoustředěné, bez zájmu. (Kolář, 2000, s. 112)

Šikanovaní žáci se nacházejí v krajní nouzi a zoufale potřebují pomoc svých rodičů nebo učitelů. Problém je však v tom, že si o ni sami často nedokážou říci. Nejsou toho schopni z různých důvodů a to i v případech, kdy jsou rodinné vztahy v naprostém pořádku. (Kolář, 2000, s. 111)

Pokud pedagog zjistí, že se některý z žáků či studentů stal obětí kyberšikany, neměl by v žádném případě kyberšikanu podceňovat. Pedagog by měl pochopit, že už samo prozrazení útoku kyberšikany muselo dotyčného stát mnoho sil. Měl by si u něj získat důvěru, aby se mohl o případu dozvědět více. Dále je třeba citlivým přístupem celou situaci zmapovat (kdo je agresor, prostřednictvím jakých elektronických zařízení ke kyberšikaně došlo). Důležitým zdrojem je i to, jak se k oběti staví možní přihlížející. Pokud je agresorem žák školy, je třeba zjistit, zda jde o útoky v „online světě“ nebo i ve světě reálném. Dále je třeba postupovat, jako u tradiční šikany. Je třeba poučit žáky o chování v „online světě“, dále využít stávajících intervenčních programů a spolupracovat se školními psychology. (Černá a kol., 2013, s. 135 - 136) Užitečné je rovněž hledání způsobů, jak vztahy v konkrétní třídě ozdravit. (Kolář, 2011, s. 90)

Pokud se žák nebo kdokoli jiný stane obětí kyberšikany, pro odrazení dalšího útoku či zmírnění dopadů je nutné postupovat následujícími kroky. Okamžitě ukončit veškerou komunikaci, blokovat útočníka (pokud to jde, zamezit útočnickovi v přístupu k účtu oběti), oznámit útok, případně se svěřit blízkému člověku, který může oběti pomoci (žák by měl informovat dospělého). Pro další vyšetřování je nutné uchování důkazů kyberšikany (SMS, e-maily,...). Pokud je to nutné, měla by oběť vyhledat psychologa či se přihlásit např. na kurz asertivity. (Kavalír, 2009, s. 44 - 45)

Z důvodu zvyšování informovanosti, prevenci a možných opatření proti kyberšikaně, existuje v České republice několik projektů a organizací zaměřených na kyberšikanu. Jedná se například o Projekt minimalizace šikany, projekt E-Bezpečí.cz, Kyberšikana.eu. Dále se na prevenci a osvětě podílí neziskové nevládní

sdružení Národní centrum bezpečnějšího internetu, které zprostředkovává internetové stránky Saferinternet.cz, Bezpecne-online.cz, dále Horkou linku a Linku pomoci. Oběti kyberšikany se dále mohou obrátit na Internet Helpline (pomoc online), dále na Úřad pro ochranu osobních údajů nebo Policii České republiky.

Všechny tyto projekty a organizace jsou blíže specifikovány a s kontaktními údaji uvedeny v Příloze 2.

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 Výzkumné šetření

V této části bakalářské práce, věnované výzkumnému šetření, budou uvedeny cíle a stanoveny hypotézy, které budou ve výzkumném šetření ověřovány. Dále se zde autor bude zabývat charakteristikou zkoumaného vzorku, metodami výzkumného šetření a technikami sběru dat. Následně budou vyhodnoceny (analyzovány) zjištěné výsledky z dotazníkového šetření, na jejichž základě budou ověřeny předem stanovené hypotézy a stanoveny závěry s diskuzí.

5.1 Cíle praktické části

Dle zaměření této bakalářské práce byly i cíle výzkumného šetření orientovány na problematiku kyberšikany. Primárním cílem praktické části práce je prozkoumat úroveň znalostí žáků na 2. stupni ZŠ o problematice kyberšikany (zda ji umí správně identifikovat, jakou mají o ní představu). Sekundárním cílem je pak zmapování výskytu kyberšikany u žáků 2. stupně ZŠ.

5.1.1 Stanovení předpokladů (hypotéz)

Na základě cílů bakalářské práce byly formulovány 2 níže uvedené hypotézy.

HYPOTÉZA Č. 1

Žáci, kteří navštěvují základní školu ve městě, se častěji setkávají s kyberšikanou než žáci navštěvující školu na vesnici.

Výzkumný vzorek budou tvořit žáci ze dvou odlišných prostředí základních škol. Autor pomocí standardizovaného dotazníku porovná, zda má na výskyt kyberšikany u žáků vliv umístění základní školy v různém prostředí (město/venkov).

S touto hypotézou především souvisí dotazníkové otázky č. 4, 19, 20 a 21.

HYPOTÉZA Č. 2

Dívky se stávají častěji obětmi kyberšikany nežli chlapci.

Tato hypotéza je motivována výzkumem v Jihomoravském kraji, který je uveden v publikaci Černé a kol., (2013, s. 69). Dle této studie byly obětmi kyberšikany převážně, v 90%, dívky.

Ve standardizovaném dotazníku byla položena otázka i na pohlaví žáků. V praktické části budou u všech položených otázek srovnány výsledky dle příslušnosti (rozdílnosti) pohlaví jednotlivých respondentů. Výsledky budou blíže upřesněny v příložených tabulkách v Příloze 3.

S touto hypotézou především souvisí dotazníkové otázky č. 19, 20.

5.2 Metody výzkumného šetření

Pro zpracování výzkumné části této práce, byla zvolena kvantitativní metoda, která byla realizována formou standardizovaného dotazníku (dále jen dotazník).

Tento dotazník je uveden v Příloze 1. Při samotné konstrukci dotazníku byla zohledněna pravidla a doporučení, které v této souvislosti uvádí Chráska (2007, s. 163 – 174) a Pelikán (2001, s. 104 – 115). Na základě těchto doporučení byla vytvořena první verze dotazníku, kterou bylo provedeno tzv. „před-výzkumné šetření“, jehož cílem bylo zjistit a eliminovat případné nesrovnalosti u jednotlivých položek dotazníku či výskyt jiných problémů, které by mohly ovlivnit a zkomplikovat následné výzkumné šetření. Po předešlé domluvě s paní ředitelkou jedné ze ZŠ, bylo do 6. třídy této ZŠ předáno celkem 10 dotazníků. Na základě připomínek žáků k nesrovnalostem a následného zanalyzování těchto dotazníků, byly poupraveny některé položky tak, aby byly pro respondenty srozumitelné a jednoznačné. Po odstranění těchto nesrovnalostí, byla vytvořena finální verze dotazníku, která byla použita pro následnou realizaci výzkumného šetření.

Metoda dotazníkového šetření byla zvolena především proto, jelikož se v případě kyberšikany jedná o citlivé téma, o kterém málokdo chce a dokáže otevřeně hovořit. Otevřenost a upřímnost by měla zajistit výše uvedená anonymita, která je nespornou výhodou kvantitativního výzkumu.

Jak bylo již výše uvedeno, byl pro účely výzkumného šetření použit standardizovaný dotazník. Tento dotazník se skládá z 25 kombinovaných typů otázek. Gavora (2000, s. 102) rozlišuje v dotazníku otázky uzavřené, polo-uzavřené a otevřené. Všechny tři typy otázek jsou použity také ve standardizovaném dotazníku této práce. Některé otázky měly možnost výběru více odpovědí. Tato skutečnost byla vždy u dané otázky uvedena. V úvodu se autor práce nejprve respondentům představil, uvedl základní informace o standardizovaném dotazníku a o způsobu jeho vyplňování, ale i poděkování za jeho svědomité vyplnění a jejich čas.

5.3 Popis zkoumaného vzorku

Výzkumné šetření proběhlo na dvou základních školách v Libereckém kraji, okres Jablonec nad Nisou, kde bylo pracováno s žáky 2. stupně, konkrétně z 6., 7., 8 a 9. tříd ZŠ. Z důvodu zachování etiky výzkumu nejsou v této práci uvedeny názvy škol ani žádná jména žáků, či pedagogických pracovníků.

Výběr základních škol byl záměrný. Jedná se o školská zařízení, se kterými, při své práci u Policie ČR, autor blíže spolupracuje, jelikož spadají do služebního obvodu, kde je zařazen. Při jejich výběru se autor práce omezil pouze na to, aby se jedno školské zařízení nacházelo v centru města a druhé v okrajové části, tj. na vesnici. Obě školská zařízení jsou zařazena v Projektu minimalizace šikany (MiŠ) a zároveň se řídí Metodickým pokynem MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízení (2013).

Výzkumného šetření se celkově zúčastnilo 155 žáků. Přehled jednotlivých konkrétních počtů je zobrazen v tabulce č. 1 a č. 2, viz níže. Závěrem této části by autor rád podotknul a zdůraznil, že výsledky výzkumného šetření nejsou zobecnitelné pro celou populaci, ale týkají se pouze zvoleného vzorku respondentů.

	město		vesnice		celkem %
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	
6. třída	4%	1%	9%	6%	20%
7. třída	5%	6%	7%	5%	23%
8. třída	10%	7%	8%	10%	35%
9. třída	5%	6%	5%	6%	22%
celkem	24%	20%	29%	27%	100% (155)
	44%		56%		

Tabulka č. 1: Charakteristika zkoumaného vzorku a)

	ZŠ		pohlaví		celkem
	město	vesnice	chlapec	dívka	celkem %
11 let	3%	4%	4%	3%	7%
12 let	7%	9%	11%	5%	16%
13 let	13%	13%	14%	12%	26%
14 let	14%	16%	16%	14%	30%
15 let	8%	13%	10%	11%	21%

Tabulka č. 2: Charakteristika zkoumaného vzorku b)

5.4 Průběh průzkumu a sběr dat

Sběr dat pomocí standardizovaných dotazníků byl proveden v prosinci 2014 v prostorách jednotlivých základních škol a v době vyučovacích hodin, které byly autorovi vyčleněny řediteli jednotlivých základních škol. Nejprve se autor práce respondentům osobně představil a vysvětlil jim, čeho se výzkumné šetření týká a za jakým účelem je prováděno. Dále žákům zdůraznil, že výzkumné šetření je zcela anonymní a požádal je, aby jej vyplnili pravdivě a svědomitě. Následně byly respondentům rozdány standardizované dotazníky a žáci byli seznámeni se základními pravidly a postupem, jakým jej mají vyplnit (což bylo rovněž uvedeno v hlavičce dotazníku).

Časové rozmezí pro vyplnění dotazníku bylo, po předchozí konzultaci s řediteli škol, 30 minut. To mělo zajistit pro žáky dostatek času na vyplnění všech otázek

a možnost si jednotlivé odpovědi dobře rozmyslet. Časová dotace 30 minut byla ve všech třídách více než dostačující. Samotné vyplnění dotazníku žákům nezabralo více než 15 minut. Při vyplňování se nevyskytly žádné problémy, které by mohly sběr dat narušit. Po vyplnění autor práce všem žákům, ale i pedagogickému personálu, poděkoval za spolupráci a věnovaný čas a rozloučil se.

5.5 Výsledky a jejich interpretace

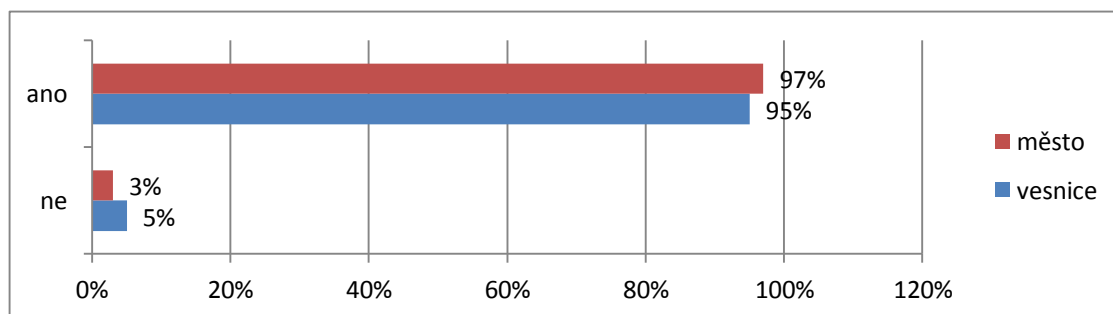
V následujících podkapitolách uvede autor výsledky jednotlivých položek standardizovaného dotazníku, které byly získány výzkumným šetřením a jejich grafické znázornění. Vyhodnocené výsledky znázorňují rozdíl mezi ZŠ ve městě a ZŠ na vesnici. U otázek, u kterých je to relevantní, bude uveden rozdíl dle pohlaví respondentů.

Získané výsledky budou následně pod každým grafem stručně interpretovány. Zároveň jsou k otázkám vypracovány přehledné tabulky, které jsou uvedeny v Příloze 3. Veškerá relevantní data, která byla získána a následně vyhodnocena v jednotlivých tabulkách, byla přepočítána na procenta, která byla zaokrouhlena na celá čísla.

5.5.1 Vyhodnocení dotazníku

V dotazníku byly otázky č. 1 – 4 zaměřeny na charakteristiku zkoumaného vzorku. Jejich vyhodnocení je zobrazeno v tabulce č. 1 a č. 2 (viz výše).

Otázka č. 5: Máš doma na počítači připojení k internetu?

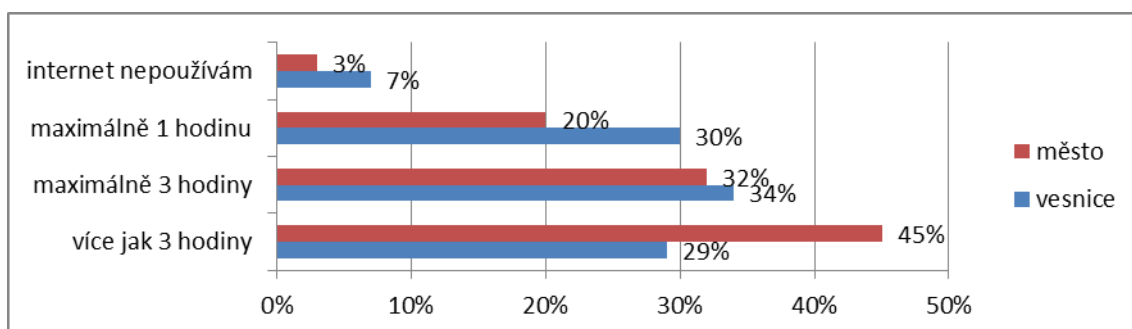

Graf č. 1: Máš doma na počítači připojení k internetu?

Otázkou č. 5 bylo zjišťováno, zda žáci mají doma počítač, na kterém se mohou připojit k internetu. Z výše uvedeného grafu č. 1 je zřejmé, že z celkového počtu respondentů, jich odpovědělo „ano“ přibližně 96% výzkumného vzorku (97% respondentů ze ZŠ ve městě a 95% ze ZŠ na vesnici). Zbývá 4% z celkového počtu respondentů odpovědělo, že nemají doma na počítači připojení k internetu.

Ačkoliv převážná většina respondentů připojení k internetu doma má, je nutné si uvědomit, že v dnešní době je přístup k internetu téměř společenskou nutností. Nejde pouze o to být „in“ před svými vrstevníky, ale i o možnost získávat informace. Stále častěji se stává nedílnou součástí vzdělávacího procesu, kdy jsou žákům poskytovány studijní materiály právě cestou internetu. V neposlední řadě by autor rád zmínil skutečnost, že omezený přístup k internetu může být jeden z důvodů sociální exkluze.

Otázka č. 6: Kolik času trávíš na internetu denně?

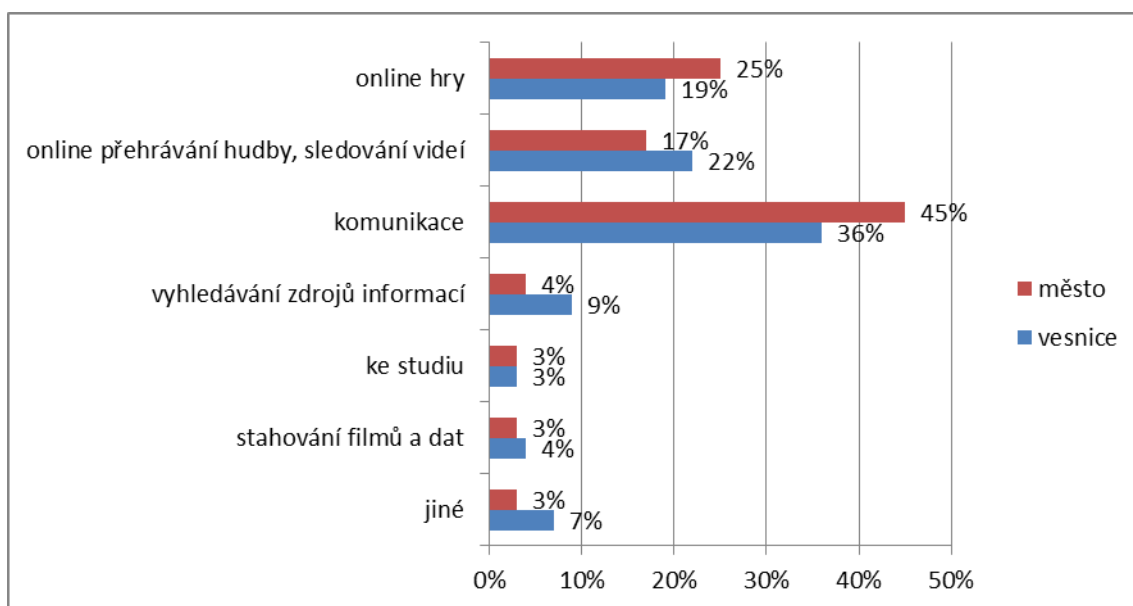
Graf č. 2: Kolik času trávíš na internetu denně?

Otázka č. 6 zjišťovala, kolik času žáci tráví na internetu denně. Dle výše uvedeného grafu č. 2 je zřejmé, že nejčastěji zvolenou odpovědí byla možnost d), tedy že na internetu tráví více jak 3 hodiny denně. Tuto možnost zvolilo celkem 36% respondentů. Tato odpověď byla nejčastěji zvolena žáky městské školy (45% ze všech žáků z městské ZŠ).

Druhou nejčastěji zvolenou odpovědí byla možnost c), tedy že na internetu tráví maximálně 3 hodiny denně (33% respondentů). Tato odpověď byla nejčastější mezi žáky vesnické školy. Maximálně 1 hodinu denně na internetu tráví celkem 26% dotázaných, zde opět převažují odpovědi žáků ze ZŠ na vesnici (30%).

Nejméně žáků zvolilo možnost a), tedy že internet nepoužívá. Tuto možnost zvolilo celkem 5% z celkového počtu respondentů. Z tohoto byla převážná většina ze ZŠ na vesnici, přičemž se jednalo o více chlapců než dívek, a to více než dvakrát.

Otázka č. 7: K čemu používáš internet nejčastěji?

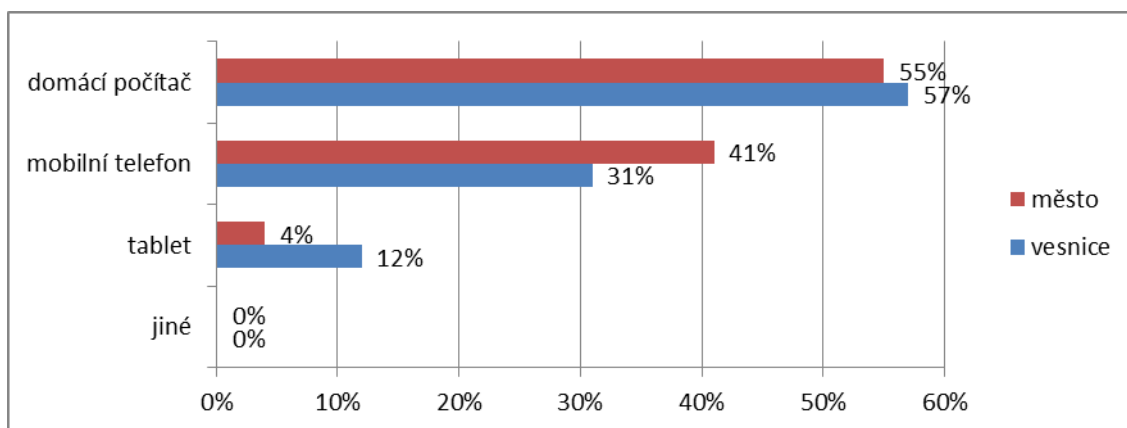
Graf č. 3: K čemu používáš internet nejčastěji?

Otázka č. 7 je zaměřena na zjištění skutečnosti, k čemu žáci internet nejvíce využívají. Žáci mohli zvolit jednu odpověď. Z grafu č. 3 je zjevné, že žáci nejvíce využívají internet ke komunikaci. Tuto možnost zvolilo celkem 42% respondentů. Z tohoto počtu dochází více žáků do městské ZŠ, přičemž je zajímavé, že tuto možnost zvolilo pouze 25% chlapců (ze všech chlapců), oproti 59 % dívek (ze všech dívek). Tato odpověď oproti ostatním zaujímá dominantní postavení.

Na druhém místě jsou pak online hry (21%), které volili ve většině případů chlapci. Třetí nejčastější zvolenou odpovědí bylo online poslouchání hudby a sledování videí (20%). Ze všech respondentů, jich 6% uvedlo, že internet využívá k vyhledávání zdrojů informací.

Respondenti v 5% označili jinou možnost. Tento počet respondentů, dle výše zjištěného, koresponduje s počtem respondentů, kteří internet nevyužívají. Využití internetu ke studiu označila pouze 3% dotázaných. V případě využití internetu ke studiu je to trochu smutné zjištění.

Otázka č. 8: Přes co se nejčastěji připojuješ na internet?

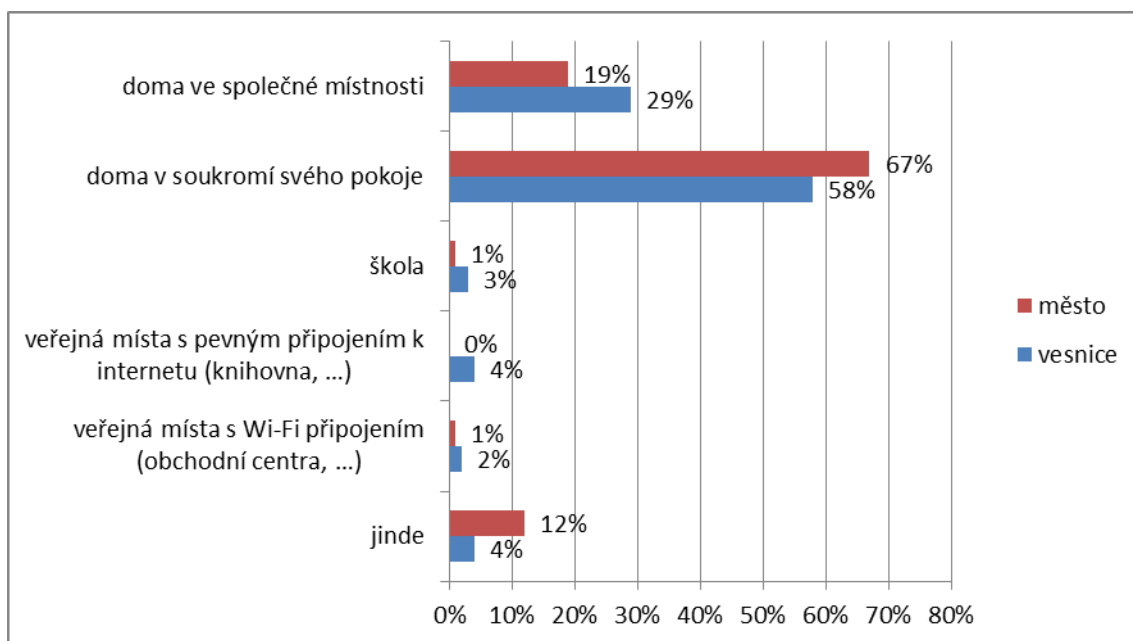
Graf č. 4: Přes co se nejčastěji připojuješ na internet?

Otázka č. 8 byla zaměřena na prostředky, kterými se žáci nejčastěji připojují k internetu. Z výše uvedeného grafu č. 4 vyplývá, že nejvíce respondentů se připojuje k internetu přes domácí počítač. Tuto možnost označilo celkem 56% oslovených žáků.

Jako druhý nejčastější prostředek zvolili žáci mobilní telefon 36% respondentů. Tablet zvolilo 8% žáků.

U tohoto výsledku je dobré si povšimnout, že velké procento zaujímá i používání internetu v mobilním telefonu. Žák tedy může být kdykoliv a kdekoliv online (je zde totiž možnost připojení se k Wi-Fi na veřejných místech nebo přímo internet v mobilu). Tímto ještě více klesá možnost kontroly rodiči, nad časem tráveným na internetu a prohlíženého obsahu internetových stránek navštěvovaných jejich dětmi.

Otázka č. 9: Kde se nejčastěji připojuješ na internet?

Graf č. 5: Kde se nejčastěji připojuješ na internet?

Otázka č. 9 byla zaměřena na určení místa, kde se žáci nejčastěji připojují k internetu. Tato otázka byla zvolena za účelem zjištění, zda žáci tráví čas na internetu sami či jsou pod dozorem dospělé osoby. Dle výše uvedeného grafu č. 5 je patrné, že nejčastěji zvolenou odpovědí bylo připojení k internetu doma, a to v soukromí svého pokoje. Tuto možnost označilo celkem 62% výzkumného vzorku. Z tohoto počtu je přibližně 67% z městské ZŠ a přibližně 58% ze ZŠ na vesnici.

Jako druhou nejčastěji zvolenou odpověď respondenti označili možnost a), tedy, že jsou nejčastěji k internetu připojeni doma ve společné místnosti. Tuto možnost označilo celkem 24% dotázaných.

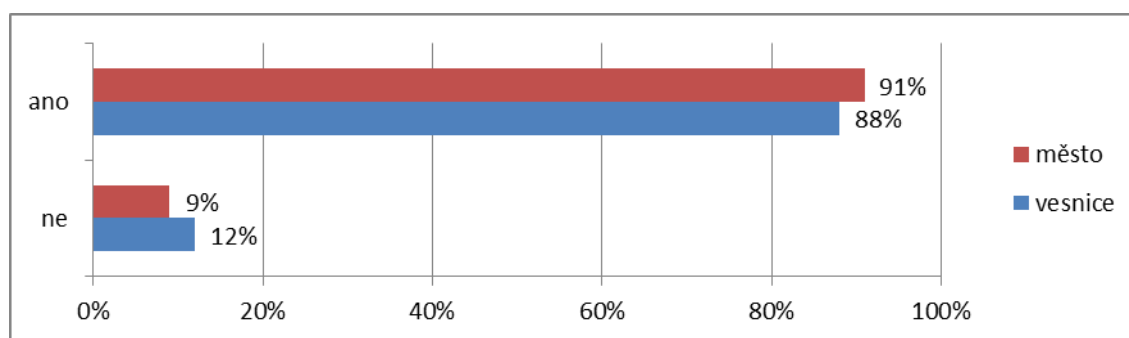
Pouze 3% respondentů uvedla, že se k internetu připojují nejčastěji ve škole. Přibližně stejný počet žáků označilo možnosti pro nejčastější připojení k internetu na veřejných místech s pevným připojením k internetu, jako je např. knihovna a veřejná místa s Wi-Fi připojením, jako jsou například obchodní centra apod.

Z celkového počtu dotázaných, uvedlo 7% respondentů, že se k internetu, nejčastěji připojují jinde. Tito respondenti, na tuto polo-uzavřenou otázku shodně uvedli, že díky mobilnímu telefonu s internetem, jsou k němu připojeni všude, kdekoliv a kdykoliv.

Jak uvedlo několik výše zmíněných žáků, díky mobilnímu telefonu s internetem mohou být „online“ prakticky pořád. Z tohoto vyplývá, že i ve škole při vyučování, mohou být žáci připojeni a komunikovat například přes sociální síť. Může zde vznikat i riziko závislosti na sociálních sítích, online hrách a podobně. Případný kyberagresor mezi žáky, může kyberútoky provádět neustále či přímo ve vyučovacích hodinách.

V domácnostech často bývá Wi-Fi, díky které může být připojeno k internetu více zařízení najednou a zároveň kdekoliv v domácnosti. I zde je případné riziko, že žáci s „chytrými telefony“ s Wi-Fi připojením, mohou nekontrolovaně trávit čas na internetu.

Otázka č. 10: Máš vytvořený profil na sociální síti? (Možno vypsát více odpovědí.)

Graf č. 6: Máš vytvořený profil na sociální síti?

Otázka č. 10 zjišťovala, zda mají respondenti vytvořený profil na sociální síti. Z uvedeného grafu č. 6 je možné vyčíst, že z celkového počtu dotázaných, jich přibližně 90% výzkumného vzorku, odpovědělo, že „ano“. Přičemž tuto možnost označilo o 8% více dívek než chlapců. Na tuto polo-uzavřenou otázku respondenti dále uvedli, že profil mají vytvořený hned na několika sociálních sítích. S převahou dominovala sociální síť Facebook, kterou uvedlo všech 90% respondentů.

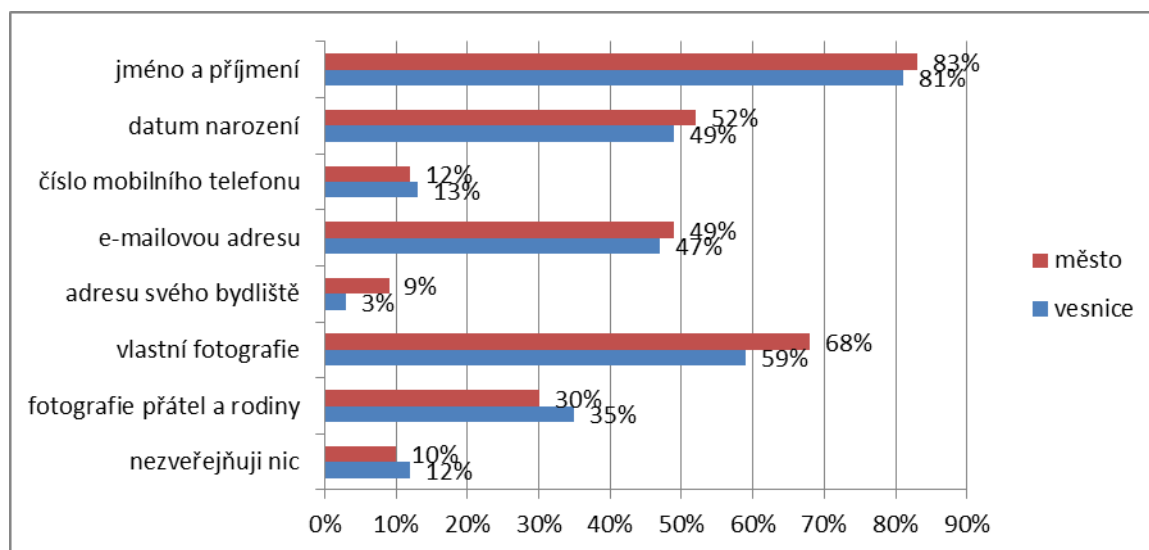
Zajímavé bylo zjištění, že z tohoto počtu, tuto odpověď uvedlo také více jak 14% respondentů ve věku mladším 13 let a to i přes to, že dle pravidel registrace sociální sítě Facebook (<http://cs-cz.facebook.com/legal/terms>), si zde mohou založit profil osoby starší 13 let.

Respondenti jako další sociální sítě, na kterých mají vytvořený svůj profil, nejčastěji uvedli: Spoluzaci.cz (celkem 95%), Libimseti.cz (85%), Badoo, (74%), Lide.cz (66%) a Xchat.cz (61%).

Pouze 10% z výzkumného vzorku, uvedlo, že na žádné sociální síti vytvořený profil nemají. Z tohoto počtu, jich více dochází do ZŠ na vesnici. Jedná se, o přibližně 2 krát více chlapců než dívek.

Tato otázka potvrzuje skutečnost, že žáci 2. stupně ZŠ mají touhu navazovat nová přátelství a být součástí sociální skupiny. Významné je pro ně navazování nových přátelství. Využívají snadnější komunikace ve virtuálním světě.

Otázka č. 11: Jaké informace jsi o sobě zveřejnil/a na sociálních sítích? (Možno označit více možností.)

Graf č. 7: Jaké informace jsi o sobě zveřejnil/a na sociálních sítích?

Otázka č. 11 zjišťovala, jaké informace žáci o sobě zveřejňují na sociálních sítích. Celkem 82% respondentů uvedlo, že zveřejnili své jméno a příjmení, 63% respondentů zveřejnilo své fotografie. To je pochopitelné vzhledem k faktu, že na profilu žáci sami sebe prezentují. Prezentace musí být i vizuální.

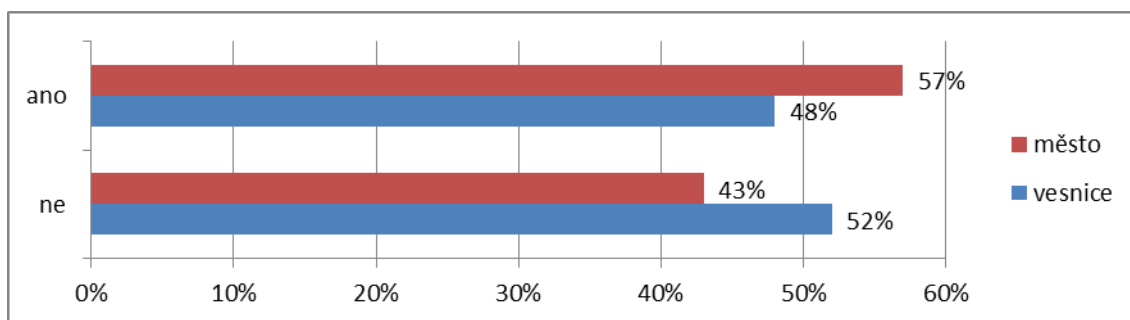
Respondenti v počtu 50% uvedli dokonce i datum svého narození. E-mailovou adresu uveřejnilo 48% žáků. Fotografie přátel a rodiny zveřejnilo 33%. To, že chtějí být více přístupni ostatním přátelům, udává fakt, že 12% respondentů zveřejnilo na sociální síti číslo svého mobilního telefonu.

Z celkového počtu 11% ze zkoumaného vzorku respondentů nikdy na sociální síti o sobě nic nezveřejnilo. To částečně odpovídá předešlé otázce, kdy 10% respondentů uvedlo, že profil na žádné sociální síti nemají.

Avšak alarmující bylo pro autora zjištění, že přibližně 6% zkoumaného vzorku o sobě zveřejnilo adresu trvalého bydliště. Autor na tomto místě považuje za důležité zmínit, že tuto možnost zvolilo 3 krát více respondentů ze ZŠ, která se nachází ve městě. Tuto možnost zvolilo přibližně o polovinu více dívek.

Z výše uvedeného vyplývá, že dívky jsou méně obezřetné a v prostředí sociálních sítí o sobě zveřejňují informace, které mohou být snadno zneužitelné případným kyberagresorem.

Otázka č. 12: Jsou mezi tvými přáteli na sociální síti i osoby, které neznáš osobně?

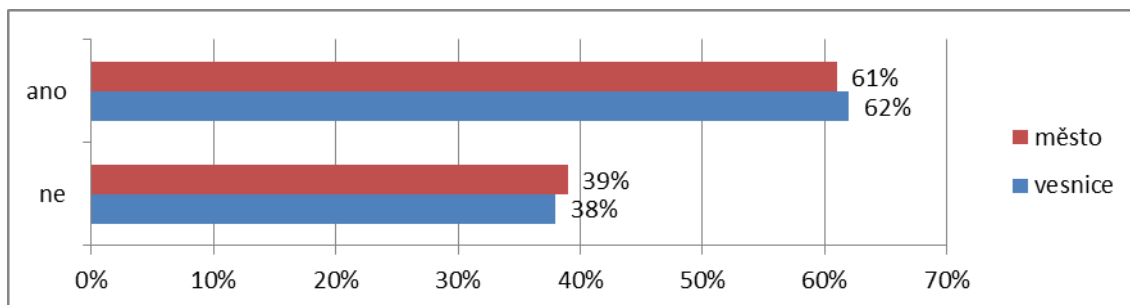
Graf č. 8: Jsou mezi tvými přáteli na sociální síti i osoby, které neznáš osobně?

Otázka č. 12 zkoumala, zda se žáci na sociální síti přátelí i s osobami, které osobně neznají. Dle výše uvedeného grafu č. 8 je patrné, že z celkového počtu dotázaných žáků, jich 52% uvedlo, že „ano“. Těchto respondentů byla dokonce nadpoloviční většina. Z celkového počtu se jednalo o 43% chlapců a 62% dívek. Je možné se tedy na tomto místě zamyslet nad tím, zda je pro žáky tak důležitý vysoký počet přátel, které mají na profilu sociální sítě. A to bez ohledu na to, o koho se jedná a zda ho žáci osobně znají. Autor práce se domnívá, že snahou mít vysoký počet přátel na sociální síti, je dán vidinou vyššího společenského statusu žáka.

Nejvíce kladných odpovědí bylo uvedeno dívkami. Můžeme hypoteticky říci, že právě ony jsou méně obezřetné v tom, s kým se kamarádí, a i proto se mohou stát častější obětí kyberšikany.

Dále bylo zjištěno, že nejvyšší počet žáků, kteří na sociální síti mají v seznamu přátel osoby, které osobně neznají, dochází do 9. tříd. Ze všech žáků v 9. třídách to je 76%.

Otázka č. 13: Myslíš si, že tvé údaje zveřejněné na internetu, mohou být zneužity cizí osobou?

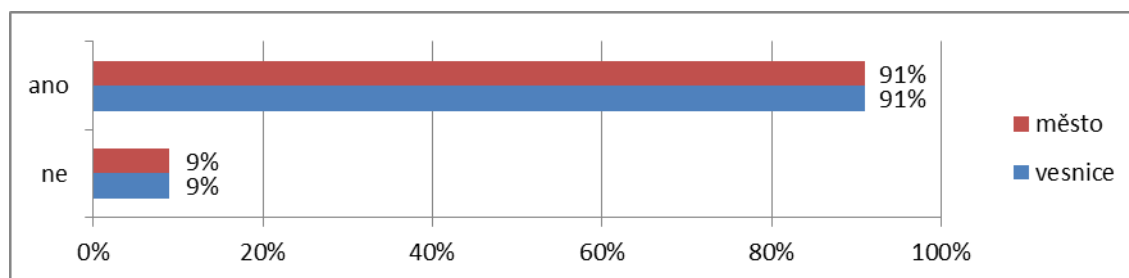
Graf č. 9: Myslíš si, že tvé údaje zveřejněné na internetu, mohou být zneužity cizí osobou?

Otázka č. 13 zjišťovala, jestli si žáci myslí, zda mohou být údaje, které uveřejnili na internetu, zneužity cizí osobou. Dle výše uvedeného grafu č. 9 lze vyčíst, že této skutečnosti si je vědomo přibližně 61% výzkumného vzorku, přičemž se jednalo o více chlapců než dívek, s rozdílem 12%.

Zbylých 39% dotázaných si myslí, že tyto údaje nemohou být zneužity. Zde převažovaly odpovědi dívek. Autor práce se domnívá, že toto procento je značně vysoké a vypovídá o nedostatečném uvědomování si rizik spojených s tímto chováním žáků na internetu.

Je zřejmé, že dívky jsou v této oblasti opět méně obezřetné a nevidí možná rizika.

Otázka č. 14: Byl/a jsi někdy poučen/a (rodiči/učíteli,...) o případných rizicích spojených s používáním internetu a mobilních telefonů?

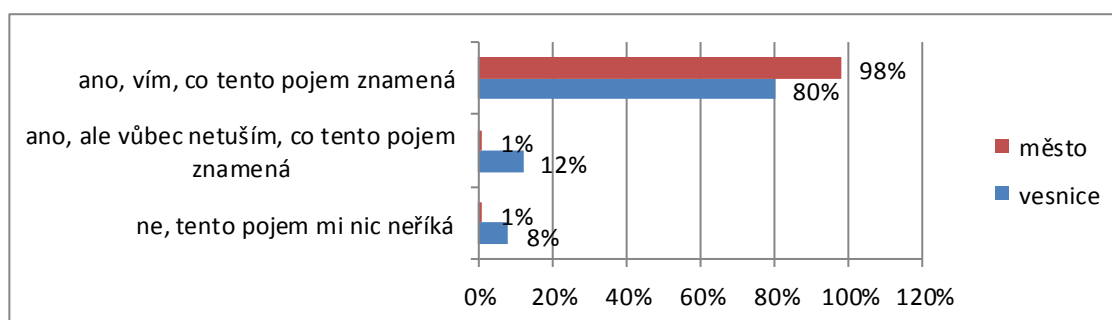

Graf č. 10: Byl/a jsi někdy poučen/a (rodiči/učíteli,...) o případných rizicích spojených s používáním internetu a mobilních telefonů?

Otázka č. 14 byla zaměřena na informovanost žáků o rizicích, která jsou spojena s užíváním internetu a mobilních telefonů. Velmi pozitivně autor vnímá skutečnost, která je patrná z výše uvedeného grafu č. 10, že z celkového počtu, uvedlo 91% žáků odpověď „ano“, shodně žáky ze ZŠ ve městě i na vesnici.

Oproti tomu možnost „ne“ zvolilo pouze 9% v obou školách, s převahou odpovědí od dívek (o více než 2krát). Autor, dle získaných dat usuzuje, že chlapci jsou více informováni o případných rizicích, které jsou spojené s užíváním internetu a mobilních telefonů. Dívky se tak mohou na internetu chovat více rizikově, což vyplývá i z výše uvedených grafů a odpovědí na otázky.

Otázka č. 15: Setkal/a ses někdy s pojmem kyberšikana?

Graf č. 11: Setkal/a ses někdy s pojmem kyberšikana?

Otázka č. 15 byla zaměřena na pojem kyberšikana a zda se s ním respondenti již někdy setkali. Podle výše uvedeného grafu č. 11 je patrné, že celkem 88% dotázaných se s tímto pojmem již setkalo a vědí, co se pod ním skrývá. Žáků, kteří se s pojmem kyberšikana setkali, ale neumí ho blíže definovat, bylo 7%. Z tohoto počtu byla převážná většina ze ZŠ na vesnici. Zbylých 5% respondentů uvedlo, že jim pojem kyberšikana nic neříká. Z tohoto počtu byla převážná většina ze ZŠ na vesnici.

I když většina žáků povědomí o pojmu kyberšikana má, z grafu č. 11 vyplývá, že menší znalost vykazují žáci ze školy z vesnice. Dále je z výzkumu patrné, že s pojmem kyberšikana se setkalo více chlapců, než dívek.

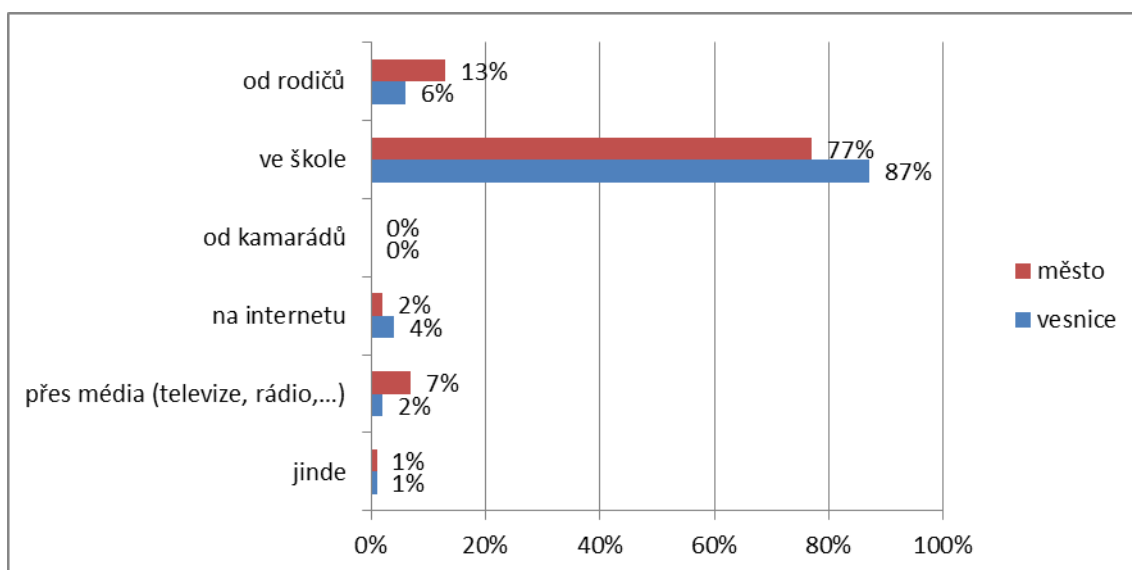
Otázka č. 16: Pokud ANO, můžeš se tento pojem pokusit vysvětlit vlastními slovy?

Na otázku č. 15 navazovala **otázka č. 16**, která jako otevřená, požadovala po respondentovi, aby se pokusil pojem kyberšikana vysvětlit vlastními slovy. Na tuto otázku odpovědělo celkem přibližně 88% výzkumného vzorku. Zbylých 12% respondentů tuto otázku zcela vynechalo.

Ti, co odpověděli na otázku „ano“ uváděli jako nejčastější vysvětlení pojmu kyberšikana: šikana přes internet (celkem 51% respondentů), elektronická šikana (celkem 45% respondentů), urážení a ponižování někoho na internetu (celkem 3% respondentů), dávání na internet zesměšňující fotky, videa (1% respondentů).

Avšak to, že žáci pojem kyberšikana znají a umí ho nějakým způsobem vysvětlit, ještě neznamená, že jsou obeznámeni se všemi riziky a taktéž se podle jistých doporučení umí řídit a chovat. Je potřeba, aby své teoreticky nabyté znalosti, taktéž uměli převést do svého jednání a chování na internetu.

Otázka č. 17: Pokud pojem kyberšikana znáš, kde ses o něm dozvěděl/a?

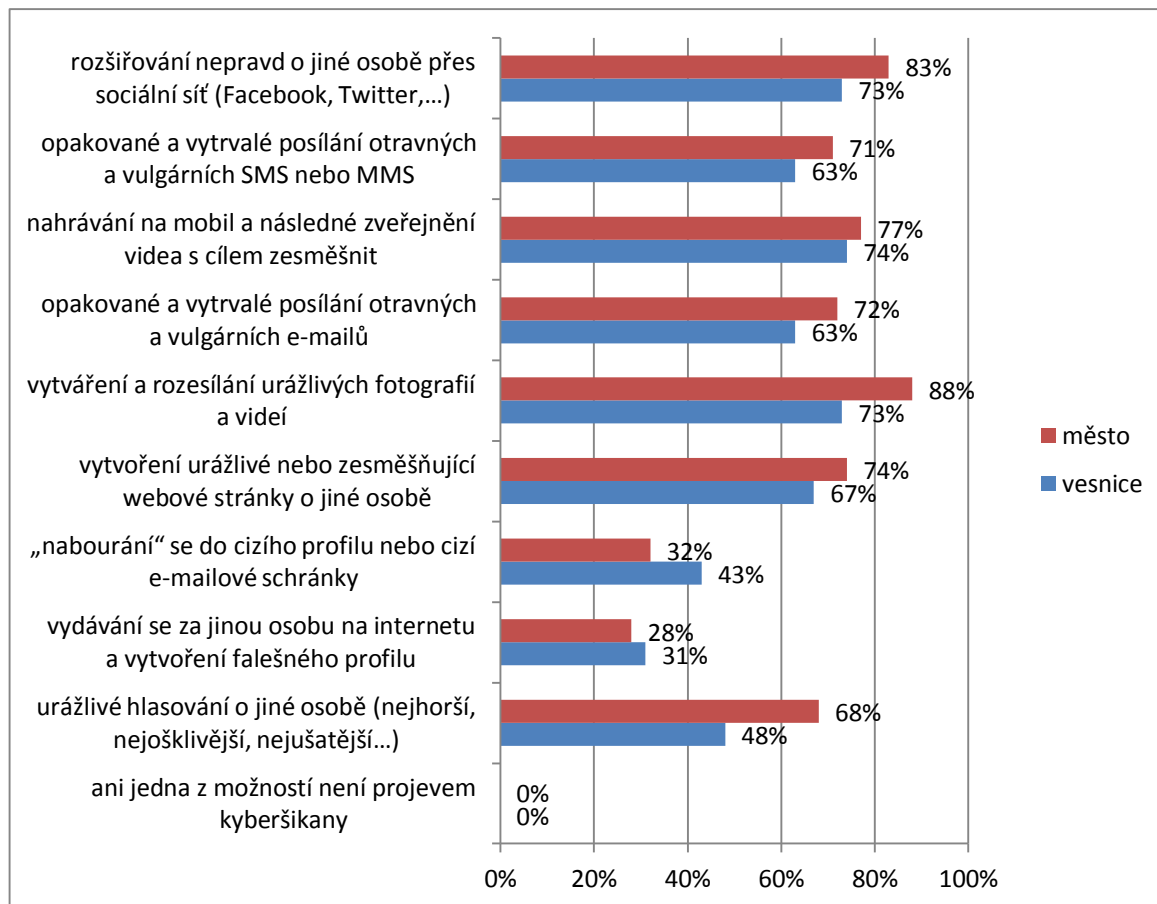

Graf č. 12: Pokud pojem kyberšikana znáš, kde ses o něm dozvěděl/a?

Otázka č. 17 zjišťovala od respondentů, kteří se setkali s pojmem kyberšikana, kde se o něm dozvěděli. Dle výše uvedeného grafu č. 12 je patrné, že nejvíce dotázaných uvedlo, že se o kyberšikaně dozvěděli ve škole. Z celkového počtu tuto odpověď označilo 82% žáků. Tyto odpovědi poukazují na to, že má škola při prevenci kyberšikany velmi důležitou a nepostradatelnou funkci.

Od rodičů se o kyberšikaně dozvědělo přibližně 9% zkoumaného vzorku, z médií (televize, rádio,...) 4% dotazovaných a 2% žáků uvedlo, že se o kyberšikaně dozvěděli jinde, přičemž uvedli jako odpověď od rodinných známých a na zájmové aktivitě.

Otázka č. 18: Vyber z následujících možností ty, o kterých si myslíš, že jsou projevy kyberšikany (možno označit více možností)

Graf č. 13: Vyber z následujících možností ty, o kterých si myslíš, že jsou projevy kyberšikany

Otázka č. 18 zjišťovala od respondentů, co považují za projevy kyberšikany. Respondentům bylo předloženo několik možností agresivního jednání, ze kterých měli vybrat ty odpovědi, o kterých si myslí, že patří mezi projevy kyberšikany. Nutno podotknout, že všechny předložené možnosti patřily k projevům kyberšikany. Žáci mohli vybrat i více možností.

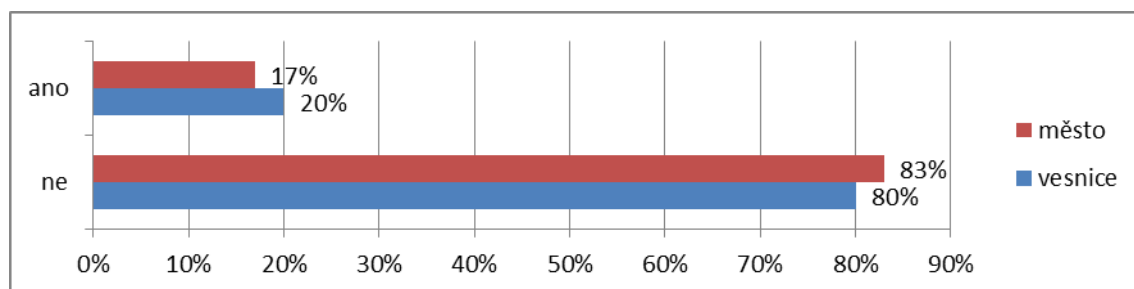
Je možné si povšimnout, že dle výše uvedeného grafu č. 13 byly vybírané odpovědi v podobném zastoupení. S nevýraznou převahou byla nejčastěji zvolena (80% žáků) možnost e), tedy že za projev kyberšikany považují vytváření a rozesílání urážlivých fotografií a videí.

Nejméně zastoupená (29% žáků) byla možnost h) vydávání se za jinou osobu na internetu a vytvoření falešného profilu.

V porovnání město – vesnice je možné si povšimnout, že jednotlivé odpovědi jsou z převážné části více vybírány žáky ze školy ve městě. Z toho lze soudit, že tito žáci vybírali více možností v této otázce. Je tedy možné tvrdit, že rozeznali více projevů kyberšikany.

Ani jeden respondent nevedl možnost j), že by ani jedna z uvedených možností nebyla projevem kyberšikany. Autor tedy může konstatovat, že většina žáků dokáže některé projevy kyberšikany, aspoň v částečném rozmezí, rozpoznat.

Otázka č. 19: Setkal/a ses osobně s některým z těchto typů chování vůči sobě?

Graf č. 14: Setkal/a ses osobně s některým z těchto typů chování vůči sobě?

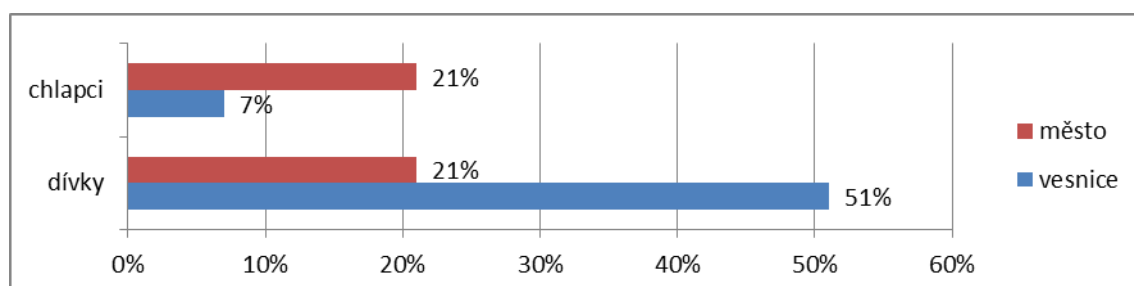
Otázka č. 19 zjišťovala od respondentů, zda se již setkali s některým z projevů kyberšikany, které byly uvedeny v předešlé otázce (otázka č. 18), vůči sobě.

Podle výše uvedeného grafu č. 14 je zřejmé, že přibližně 81% zkoumaného vzorku, uvedlo, že „ne“.

Avšak přibližně 19% odpovědělo „ano“. Toto číslo je alarmující. Ve vztahu k počtu chlapců, se jednalo o 3 krát více dívek, které uvedly, že se s některým z typů agresivního chování, mající podobu kybernetického útoku, setkalo. Tuto odpověď uvedlo, ze všech dívek, 30% z nich. Na základě toho, je možné konstatovat, že dívky jsou častější obětí kyberšikany.

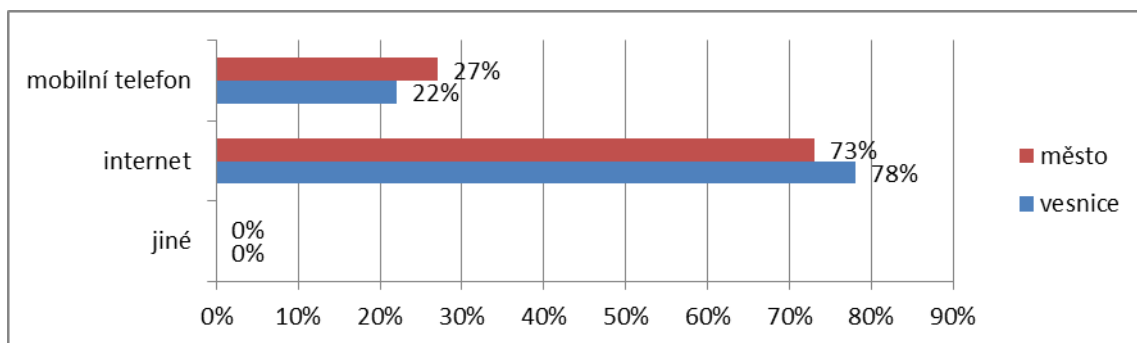
Respondenti, kteří označili možnost „ano“ nejčastěji uváděli, že se setkali s nahráním na mobil s cílem zesměšnit, vytvořením a rozesíláním urážlivých fotografií, s nadávkami přes telefon a hrozbami násilím, nabouráním se do cizího profilu na Facebooku, posíláním urážlivých a vulgárních SMS, MMS a e-mailů, dále s pomluvami přes falešný profil, urážlivým hlasováním o své osobě.

Odpověď „ano“ je dále rozebrána v níže uvedeném grafu č. 15, který zobrazuje zastoupení těchto žáků dle pohlaví a místa školy, do které dochází.

Graf č. 15: Odpověď „ano“ na otázku „Setkal/a ses osobně s některým z těchto typů chování vůči sobě?“

Otázka č. 20: Pokud jsi odpověděl/a na otázku č. 19 ano, popiš, přes co se tak stalo.

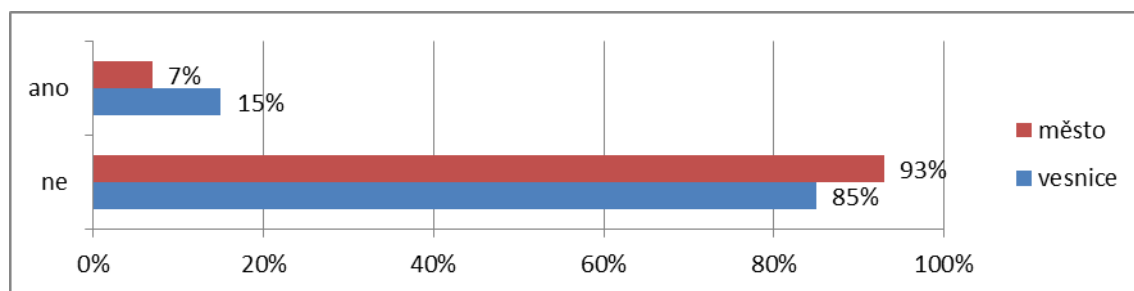

Graf č. 16: Pokud jsi odpověděl/a na otázku č. 19 ano, popiš, přes co se tak stalo.

Otázka č. 20 se vztahovala k předchozí otázce č. 19. Jejím cílem bylo zjistit u těch respondentů, kteří uvedli, že se stali obětí některého z projevů kyberšikany, přes co se tak stalo. Z výše uvedeného grafu č. 16 vyplývá, že z celkového počtu respondentů, kteří odpověděli v předchozí otázce, že se osobně setkali s kyberšikanou (19% respondentů) jich z tohoto počtu, 76% žáků uvedlo, že se stali obětí kyberšikany cestou internetu. Možnost přes mobilní telefon, zvolilo 24% žáků.

Z výše uvedeného vyplývá, že internet je daleko rizikovější, než mobilní telefony. Cestou mobilního telefonu se s kyberšikanou setkalo o 52% respondentů více, než přes mobilní telefon. Tato možnost představuje více než trojnásobnou převahu.

Otázka č. 21: Použil/a jsi osobně některý z typů chování z otázky č. 18 vůči jiné osobě?

Graf č. 17: Použil/a jsi osobně některý z typů chování z otázky č. 18 vůči jiné osobě?

Otázka č. 21 podává přehled o tom, zda se někdo z respondentů stal agresorem kybernetického útoku. Výše uvedený graf č. 17 ukazuje, že 88% respondentů označilo, že nikdy kybernetického útoku vůči jiné osobě, nepoužilo.

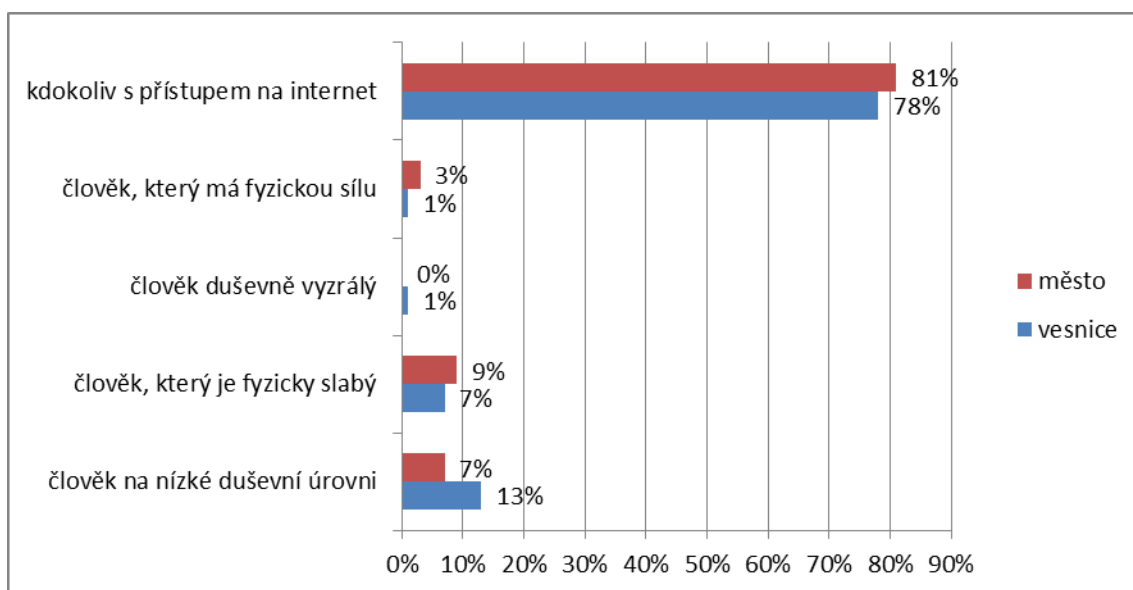
Zbýlých 12% výzkumného vzorku uvedlo, že již někdy kyberneticky zaútočilo na jinou osobu. Z tohoto počtu byla nadpoloviční většina ze ZŠ na vesnici. Z hlediska pohlaví se jednalo o 14% chlapců z celkového počtu chlapců a o 8% dívek z celkového počtu dívek.

Ze získaných údajů můžeme usoudit, že chlapci jsou častějšími kybernetickými agresory. Z celkového počtu respondentů, uvedlo téměř 2x více chlapců než dívek, že vůči jiné osobě někdy použili chování mající podobu kybernetického útoku.

Z výzkumu dále vyplynulo, že nejvíce respondentů, kteří použili chování mající podobu kybernetického útoku vůči jiné osobě, dochází do 6. třídy. V ostatních třídách je pak vyrovnaný počet respondentů, kteří takovéto chování někdy použili.

Respondenti, kteří zvolili možnost „ano“, nejčastěji v této polo-uzavřené otázce uváděli, že použili urážlivého hlasování o jiné osobě (33%). Dalšími odpověďmi bylo rozšiřování nepravd o jiné osobě přes sociální síť (22%), opakované a vytrvalé posílání otravných a vulgárních SMS nebo MMS (2%), nabourání se do cizího profilu nebo do cizí e-mailové schránky (1% - chlapci), nahrání někdy někoho na mobilní telefon a toto video následně zveřejněno s cílem dotyčného zesměšnit (1% - chlapci), vytvoření a rozeslání urážlivé fotografie či videa (1% - chlapci).

Otázka č. 22: Kdo si myslíš, že se může stát obětí kyberšikany?

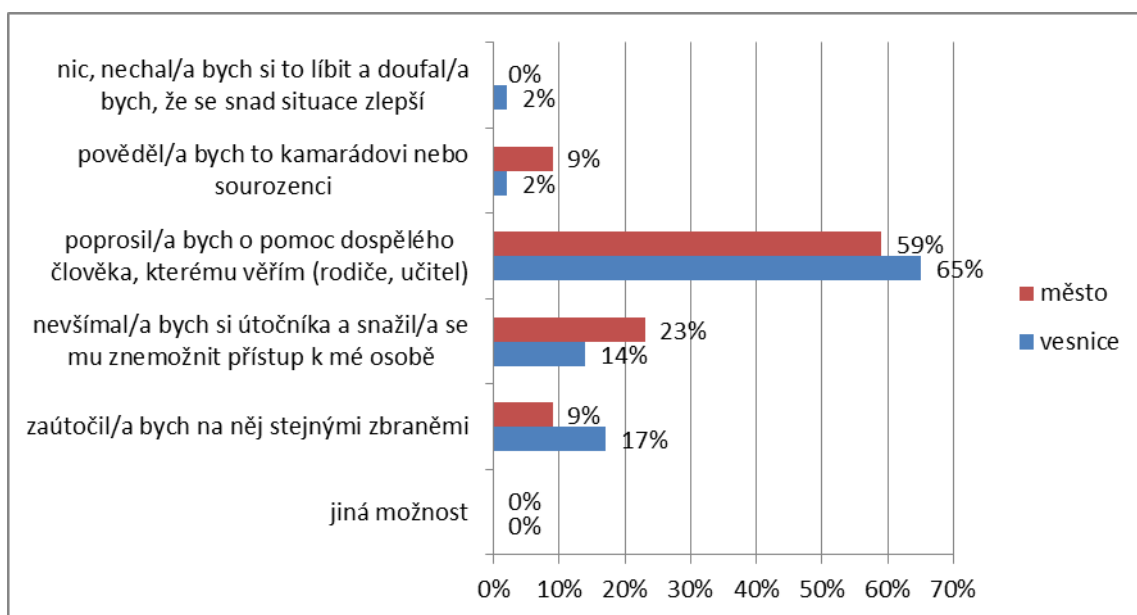
Graf č. 182: Kdo si myslíš, že se může stát obětí kyberšikany?

Otázka č. 22 od respondentů hledala odpověď na otázku, jaké mají povědomí o tom, kdo se může stát obětí kyberšikany.

Podle výše uvedeného grafu č. 18 převládá odpověď, že obětí kyberšikany se může stát kdokoliv s přístupem na internet. Tuto možnost uvedla převážná část dotazovaných, celkem 79% respondentů.

Žádná odpověď nebyla výslovně chybná, jelikož obětí kyberšikany se může stát opravdu kdokoli. Jedinou podmínkou je, že tato osoba musí být aktivní v prostředcích moderních ICT technologií. Cílem této otázky bylo zjistit od respondentů, zda mají ponětí, že obětí kyberšikany se může stát kdokoli bez ohledu na jeho fyzickou či psychickou vyspělost. Dle zjištěných výsledků přibližně 79% respondentů si tuto skutečnost uvědomuje.

Otázka č. 23: Co bys dělal/a, kdyby na tebe někdo zaútočil na internetu?

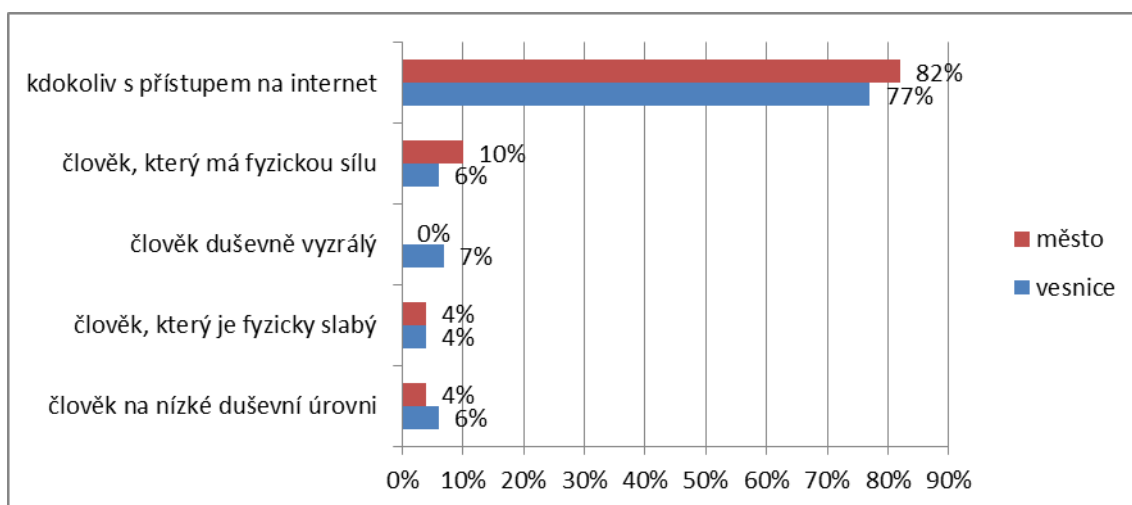

Graf č. 19: Co bys dělal/a, kdyby na tebe někdo zaútočil na internetu?

Otázka č. 23 byla zaměřená na to, co by žáci dělali, kdyby se stali obětí kyberšikany. Z grafu č. 19 vyplývá, že celkem 63% respondentů by požádalo o pomoc dospělého člověka, kterému věří (rodič či učitel). Na této odpovědi je patrné, že většina ví, jak by se měla zachovat a že by bylo nejlepším řešením svěřit se. Otázkou je, zda by v případě kybernetického útoku takto opravdu postupovali. Tuto možnost volily především dívky.

Nezanedbatelná část žáků (18%), převážně chlapci, by si útočníka nevšímal/a a pouze se mu snažila znemožnit přístup ke své osobě. Autor dále považuje za vhodné zmínit i to, že 13% žáků (převážně chlapci), by se bránilo ofenzivně, tj. zaútočilo by na útočníka stejnými zbraněmi. Zajímavé je, že 1% respondentů, chlapci ze ZŠ na vesnici, zvolili možnost a), tedy že by nedělali nic, nechali si to líbit a doufali v to, že se snad situace zlepší.

Otázka č. 24: Kdo si myslíš, že se může stát útočníkem na internetu?

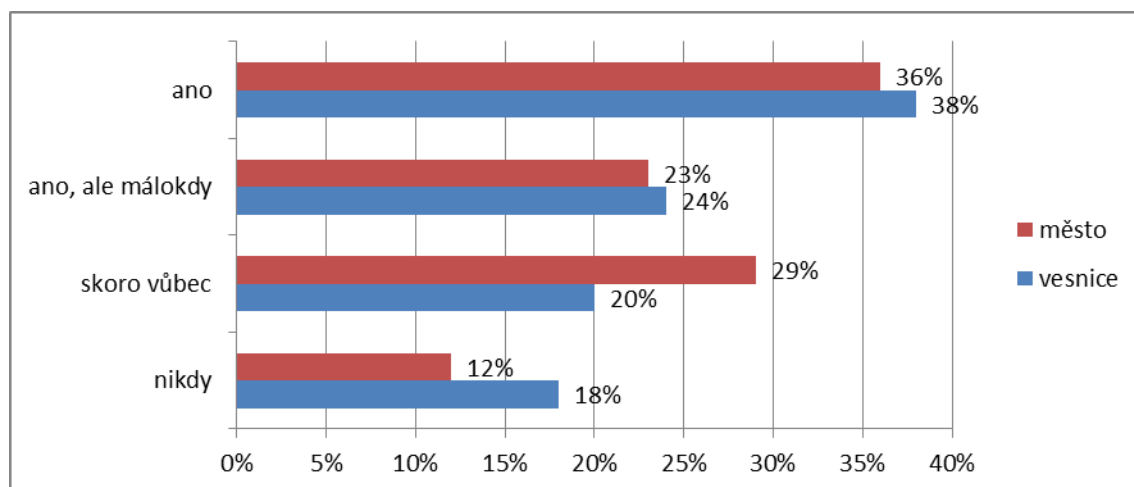

Graf č. 20: Kdo si myslíš, že se může stát útočníkem na internetu?

Otázka č. 24 zkoumala, jaké mají žáci povědomí o tom, kdo se může stát útočníkem na internetu. Výše uvedený graf č. 20 udává, že přibližně 79% respondentů označilo možnost a), tedy kdokoliv s přístupem na internet.

Podobně, jako odpovědi na otázku č. 22, tak ani zde nebyla žádná odpověď výslovně chybná, jelikož i agresorem kyberšikany se může stát opravdu kdokoli. Podmínkou opět je, že tato osoba musí být aktivní v prostředcích moderních ICT technologií. Cílem této otázky bylo zjistit od respondentů, zda mají ponětí, že i agresorem kyberšikany se může stát kdokoliv bez ohledu na jeho fyzickou či psychickou vyspělost. Může jím být cizí osoba, spolužák ze třídy, ale i kamarád, od kterého by to nikdo nečekal. Dle zjištěných výsledků si tuto skutečnost uvědomuje přibližně 79 % respondentů.

Otázka č. 25: Zajímají se tví rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky navštěvuješ?

Graf č. 21: Zajímají se tví rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky navštěvuješ?

Otázka č. 25 zjišťovala od žáků, zda se jejich rodiče zajímají o to, kolik času denně tráví na internetu a jaké stránky navštěvují. Podle výše uvedeného grafu č. 21 je zřejmé, že z celkového počtu respondentů jich přibližně 37% z výzkumného vzorku, odpovědělo, že „ano“.

Shodně 24% respondentů zvolilo možnosti „ano, ale málokdy“ a „rodiče se skoro vůbec nezajímají o to, kolik času denně trávím na internetu a jaké stránky zde navštěvuji“. Zbýlých 15% respondentů, uvedlo, že se jejich rodiče těmito věcmi nikdy nezabývají.

Tato čísla jsou pro autora alarmující. Z výzkumu vyplývá, že rodiče dívek se méně zajímají o to, kolik času tráví na internetu i o to, jaké stránky zde navštěvují (viz tabulka č. 31 v Příloze 3). Z tohoto autor usuzuje, že také toto může být důvodem, proč právě dívky, se mohou stát pravděpodobnější obětí kyberšikany, než je tomu u chlapců.

Autor se domnívá, že výskyt kyberšikany u žáků 2. stupně přímo souvisí s mírou dohledu rodičů při trávení času na internetu.

5.5.2 Ověření platnosti předpokladů

HYPOTÉZA Č. 1

Žáci, kteří navštěvují základní školu ve městě, se častěji setkávají s kyberšikanou než žáci navštěvující školu na vesnici.

Z šetření za pomoci standardizovaného dotazníku vyplývá, že není zásadní rozdíl, mezi prostředím školy na vesnici a ve městě, ve vztahu ke kyberšikaně. Avšak, žáků, kteří se osobně s kyberšikanou setkali je ve škole na vesnici téměř o 3% více než u žáků ze školy ve městě.

V grafu č. 17 jsou přehledně zobrazeny odpovědi na otázku, zda žáci osobně použili některý z typů chování, totožného s kyberšikanou, vůči jiné osobě. Opět byla odpověď „ano“ označena více respondenty ze školy ve vesnici (15%) než respondenty z městské školy (7%).

Tato tvrzení mohou souviset i s odpověďmi na otázku, zda se žáci s pojmem kyberšikana setkali. Výzkum prokázal větší povědomí o pojmu kyberšikana mezi žáky z městské základní školy (98% ze všech žáků z městské základní školy). Ze všech žáků ze ZŠ na vesnici odpovědělo 80%, že pojem kyberšikana znají. Respondentů, kteří tento pojem znají, ale neumí vysvětlit, co znamená či ho vůbec neznají, bylo více ze školy na vesnici.

Je možné, že tím, že žáci ze školy na vesnici méně vědí, co kyberšikana představuje, neuvědomují si tak rizika svého jednání na internetu.

Rizikovost kyberšikany může spočívat i v množství času tráveném na počítači. Avšak, z dotazníkového šetření vyplývá a je vidět na grafu č. 2, že žáci z prostředí školy ve městě ve více procentech odpovídali, že na internetu denně tráví více jak 3 hodiny denně. Ve vztahu k odpovědím žáků ze školy na vesnice, byl rozdíl 16%. Toto zjištění nekorresponduje však s výskytem kyberšikany, který byl prokázán ve více případech (agresor i oběť) u žáků ze školy na vesnici.

V otázce, zda se rodiče zajímají o to, jak žáci tráví čas na internetu, odpovědělo o polovinu více žáků z vesnice, že se rodiče o toto vůbec nezajímají. Tento výsledek může také souviset s vyšším výskytem kyberšikany u žáků ze školy na vesnici než u žáků ve škole ve městě.

Záměr autora v této hypotéze byl porovnat rozličná prostředí (město, vesnice) a zda mají vliv na rozšíření kyberšikany. Autor si je však vědom, že žáci mohou z místa bydliště na vesnici dojíždět do základní školy ve městě a naopak.

Hypotéza byla vyvrácena.

HYPOTÉZA Č. 2

Dívky se stávají častěji obětí kyberšikany nežli chlapci.

Na základě šetření předloženého standardizovaného dotazníku bylo zjištěno, že z celkového počtu respondentů (155), odpovědělo 19% kladně, tedy že se osobně setkali s kyberšikanou. Z tohoto počtu bylo více jak 3 krát více dívek než chlapců. Autor se domnívá, že k vyššímu výskytu kyberšikany u dívek by mohlo docházet například z následujících důvodů. Závist mezi dívkami, které se pak vzájemně urážejí přes internet, hodnocení vzhledu, jak mezi dívkami, tak ze strany chlapců. Dívky se, dle vyhodnocených dotazníků, více sdružují v online diskuzích, na sociálních sítích. Zatímco chlapci tráví více času na online hrách.

Na otázku, zda mohou být zveřejněné údaje zneužity cizí osobou, odpověděli „ano“ ve většině případů chlapci. Z celkového počtu chlapců, to bylo 67%. Naopak dívek s odpovědí „ano“ bylo 55% ze všech děvčat. To potvrzuje fakt, že se dívky méně obávají zneužití svých údajů na internetu. Zároveň z výzkumu vyplývá, že na sociálních sítích o sobě zveřejňují dívky více informací než chlapci. Z hlediska autorova zamyšlení nad ověřenou hypotézou, můžeme brát i toto zjištění za důvod většího výskytu obětí kyberšikany mezi dívkami. Je to ovšem pouze k úvaze, jelikož rozdíl není až tak velký.

S vyšším výskytem kyberšikany u dívek může souviset i fakt, že dle výzkumu tvoří vyšší procento odpovědí dívek, že rodiče skoro vůbec nebo nikdy nekontrolují jejich pobyt na internetu (viz tabulka č. 31 v Příloze 3).

Hypotéza byla potvrzena.

6 Shrnutí výsledků praktické části a diskuze

Praktická část měla dva cíle. Primárním cílem bylo prozkoumat úroveň znalostí žáků na 2. stupni ZŠ o problematice kyberšikany (zda jí umí správně identifikovat, jakou mají o ní představu). Druhým cílem bylo zmapování výskytu kyberšikany u žáků 2. stupně ZŠ.

Praktická část byla uskutečněna formou dotazníkového šetření, prostřednictvím standardizovaného dotazníku, který byl podán žákům 6. – 9. tříd ve dvou ZŠ. První škola je ve městě, druhá na vesnici. Celkem se dotazníkového šetření zúčastnilo 155 žáků. Věkové rozmezí bylo 11 až 15 let. Získaná data byla sečtena a vyhodnocena. Pro lepší přehlednost autor použil zobrazení v grafu. Získaná data byla dále přepočítána na celá procenta a převedena do tabulek, které jsou uvedeny v Příloze 2.

K prozkoumání úrovně znalostí žáků o problematice kyberšikany, sloužily převážně otázky č. 15, 16, 18, 22, 23 a 24. Ze získaných odpovědí je patrné, že převážná většina žáků (88%), se již s pojmem kyberšikana setkala a ví, co pojem znamená. Většinou pojem popisovali vlastními slovy jako šikana přes internet, elektronická šikana, urážení na internetu, dávání na internet zesměšňující fotky apod.

Žáci dokázali rozpoznat i jednotlivé typy chování při kyberšikaně. Všechny uvedené projevy souvisely s kyberšikanou. Nikdo z dotázaných však všechny projevy neoznačil. Nejvíce (80%) žáci přiřazovali vytváření a rozesílání urážlivých fotografií a videí.

V případě kyberútoku by většina (63%) poprosila o pomoc dospělého člověka, kterému věří (učitel/rodič). Velmi autora překvapila třetí nejčtenější odpověď (13%) a to mínění, že v případě kyberútoku by respondenti zaútočili na útočníka stejnými zbraněmi. Zajímavé je i zjištění, že 2% žáků na vesnici by v případě kybernetického útoku nedělala nic a nechala si vše líbit.

Dle získaných odpovědí na otázky vyplývá, že žáci mají jisté znalosti o problematice kyberšikany. Je to dáno nejspíše větší medializací jednotlivých kauz a také větší informovaností ze strany škol. To také dokládá fakt, že 83% respondentů uvedlo, že se o pojmu kyberšikana dozvědělo právě ve škole. Tuto odpověď uváděli převážně žáci ze školy na vesnici, naopak informovanost od rodičů udávalo o polovinu více žáků ze školy ve městě.

Pro zjištění sekundárního cíle – zmapování výskytu kyberšikan u žáků na 2. stupni základních škol – sloužily především otázky č. 19, 20, 21.

Osobní zkušenost s kyberšikanou vůči sobě označilo 19% dotazovaných. Nejčastěji se tak dělo přes internet (76%), v menší míře přes mobilní telefon (24%). Při popisu typů chování, nejvíce žáci uváděli nahrání na mobil s cílem zesměšnit, vytvoření a rozesílání urážlivých fotografií, nadávky přes telefon a hrozby násilím, nabourání se do cizího profilu na Facebooku, posílání urážlivých a vulgárních SMS, MMS a e-mailů, pomluvy přes falešný profil, urážlivé hlasování o své osobě.

Vlastní zkušenost s použitím kyberútoku vůči jiné osobě uvedlo 12% dotázaných. Provedené kyberútoky popsali jako rozšiřování nepravd o jiné osobě přes sociální síť, nabourání se do mobilního telefonu, nadávky, urážení a psaní vulgárních zpráv přes mobilní telefon (SMS), urážlivé hlasování o jiné osobě.

Jak je tedy patrné z výsledků šetření, žáci uvedli, že mají zkušenosti s kyberšikanou nejen jako oběti, ale i z pozice agresora. V obou případech se jednalo o chlapce i dívky.

Jelikož je v dnešní době velkým fenoménem Facebook a ostatní sociální sítě, zaměřil se autor okrajově ve standardizovaném dotazníku i na tuto problematiku. Z šetření vyplývá, že respondenti nejčastěji internet používají právě ke komunikaci (41%). Profil na sociální síti má ze všech dotázaných 90% žáků (převládá více žáků ze školy ve městě). Zbýlých 10% zahrnuje ve většině případů žáky ze školy na vesnici a vytvořený žádný profil nemají. V dnešní době, kdy je Facebook pro mládež nutností, je toto číslo pro autora překvapivé. Pokud se nad tím zamyslí, může to být forma postoje, nějak se odlišit od většiny, která na sociální síti tráví převážnou část svého volného času. Může to souviset i se zjištěním, že z celkového počtu respondentů jich 10% uvedlo, že internet denně nepoužívá.

Přestože většina (91%) respondentů uvedla, že byla poučena o rizicích spojených s internetem, uvádí 52% dotázaných, že mají v seznamu přátel osoby, které osobně neznají. Zda je možné zneužití údajů zveřejněných na internetu cizí osobou si uvědomuje 61% žáků. Dále bylo pro autora překvapující, že 50% dotázaných zveřejňuje datum narození na sociální síti, e-mailovou adresu zveřejnilo 48% respondentů a 6% žáků dokonce uveřejnilo adresu svého bydliště.

ZÁVĚR

Díky ICT mají žáci a dospívající možnost snadno získávat nové informace, být v pravidelném kontaktu se svou rodinou a vrstevníky, komunikovat s lidmi z celého světa a navazovat nová přátelství. Navazování nových přátelství je možné i pro jedince, pro které je to v běžném životě dosti obtížné.

S výhodami internetu jsou však spjata i potencionální rizika. Dle chování na internetu se člověk může stát snadno obětí kyberútoku nebo naopak útočníkem. Vše souvisí také s tzv. online disinhibicí. Virtuální svět, jako by vybízel k překonávání osobních zábrán. Ve školním věku, kdy žáci touží především po vztazích, je toto riziko daleko větší.

Autor práce se v teoretické části práce zaměřil na základní teoretické vymezení problému kyberšikany. Popsal termín kyberšikana i v jeho dalších souvislostech. Věnoval se vymezení kyberšikany ve vztahu k tradiční šikaně, oddělení od kyberškádlení a online harašení. Dále definoval jednotlivé aktéry kyberšikany a jejich chování v kyberprostoru. Jelikož nevhodné chování prostřednictvím informačních a komunikačních technologií může naplňovat skutkovou podstatu některých jiných trestných činů, zaměřil se autor i na vymezení kyberšikany ve vztahu k legislativě.

Kapitolu č. 3 věnoval autor formám kyberšikany. Zde popsal její jednotlivé prostředky a projevy, zaměřil se na ty nejčastěji uváděné. Poslední kapitola popisuje možnosti prevence a intervence, se zaměřením na roli školy a rodičů.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo vymezení problematiky kyberšikany v teoretických souvislostech, určit možnosti prevence a intervence se zaměřením na věkovou skupinu žáků 2. stupně základních škol. Tento cíl pokládá autor za splněný.

Praktická část práce byla zpracována za pomoci standardizovaného dotazníku, který vyplňovalo 155 žáků ze dvou základních škol, z odlišných prostředí (město/vesnice). Jednotlivé odpovědi na otázky byly vyhodnoceny a přehledně zpracovány do grafů a přehledných tabulek v Příloze 3. Pro přehlednost byly v grafech barevně odlišeny odpovědi žáků ze školy ve městě a na vesnici.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že žáci o kyberšikaně jisté povědomí mají. Avšak je důležité také zamyslet se především nad tím, jestli by opravdu uměli, v případě ohrožení, správně jednat.

Tato práce byla pro autora velkým přínosem. Prostudoval množství publikací, které ho aspoň částečně vneslo do zkoumané problematiky. Dále prostudoval odborné články, ale také online výpovědi přímo obětí kyberšikan. Tímto se mohl autor zčásti vcítit do role oběti a představit si, co prožívá.

Autor by rád touto prací přispěl k dalším podnětům pro následné zkoumání problematiky kyberšikan, ale hlavně její minimalizaci. Doufá, že bude sloužit jako podnět k dalšímu zkoumání či vypracování preventivních programů.

NÁVRH OPATŘENÍ

Rodiče pro své děti chtějí to nejlepší. V dobré víře a pro uspokojení potřeb svého dítěte, mu kupují stále dokonalejší technologická zařízení. Mají však na mysli, že by s tímto překrásným dárkem měli předat dětem i poučení o rizicích, která na ně při použití čekají?

Pro žáka může být tato technická „vymoženost“ prostředkem pro trávení volného času, uprostřed přátel a přitom ve skrytu svého pokoje. Žák má v ruce nástroj, který mu pomáhá překonat samotu, pomáhá k jeho větší otevřenosti, hledání kamarádů, svěřování se, fantazii,...

Škola je pro žáky velmi významná. Ve školním věku tráví ve škole podstatnou část dne. Proto by, v prevenci kyberšikany měla škola zaujímat výsadní postavení. Autor by tedy návrhy doporučení směřoval hlavně do škol, dále k rodičům žáků.

Některé možnosti prevence byly již zmíněny v kapitole 4. Jako další by autor navrhoval následující. Dle uskutečněného výzkumu, ze kterého je patrné, že jsou častějšími oběťmi kyberšikany dívky, by bylo vhodné více se zaměřit právě na jejich informovanost.

Ve výzkumném šetření bylo zjištěno, že 7 % respondentů se připojuje k internetu kdekoliv (mají internet v mobilu). Jako opatření by autor doporučoval, zavést ve školách například odkládání mobilních telefonů před hodinou či začátkem vyučování na předem dané místo. Žáci by pak neměli možnost používat mobilní telefon při vyučování. Toto vymezené místo by pak mělo být přímo ve třídě, nejlépe s možností uzamčení. Nezbytné by bylo, aby žáci zde odkládali mobilní telefony v režimu „ticho“. Nemělo by tak docházet k rušení výuky vyzváněním těchto zařízení. Zároveň by mělo být toto usnesení ve školním řádu a škola by měla, v případě odložení mobilního telefonu na vymezeném místě, ručit za jeho bezpečí.

Další možností pro školy, by autor shledával v tom, že pokud mají žáci volný přístup na internet ve vyučování (např. počítače), měli by být správcem sítě zablokovány například některé stránky s nevhodným obsahem.

Jelikož moderní technologie jsou využívány stále mladšími žáky, měl by být důraz na prevenci již od 1. stupně základních škol, samozřejmě nenásilnou a zábavnou formou. Zábavnou formou a praktickými ukázkami by se mělo v prevenci pokračovat

i se staršími žáky. Pouze na praktických a modelových situacích si žáci sami uvědomí, jak může být některý typ nevhodného chování obtěžující. Autor zde však považuje za nutné zmínit, že prevenci na školách by měl s žáky vykonávat speciálně vyškolený pedagog, také v oboru psychologie a kyberšikany.

Třídní učitelé by se měli snažit vytvářet ve třídě dobrou a vřelou atmosféru a vést ke zdravým vztahům mezi žáky a mezi žáky a učiteli. Protože je kyberšikana stále častějším jevem na školách, doporučoval by autor, aby pedagogičtí pracovníci procházeli pravidelným školením, jak rozpoznat šikanu a kyberšikanu a jak v takovém případě postupovat. Také by se měli naučit být vnímavější k těmto projevům chování. Téma prevence kyberšikany se dá zařadit do ostatních předmětů – počítače, rodinná výchova, občanská výchova, třídnické hodiny. Dále by žáci měli být vedeni k jiným zájmům a k smysluplnému trávení volného času.

Ze strany školy by měly být informace o kyberšikaně předány i rodičům, například na třídních schůzkách, na kolektivní informativní schůzce pro rodiče všech žáků školy či prostřednictvím informativních letáků pro rodiče. Zde by byly informace, jak například mluvit s žáky o kyberšikaně, popsaná rizika používání internetu a mobilního telefonu a jak o nich mluvit s dětmi. Dále doporučení, aby si rodiče všimli, jak žáci tráví volný čas na internetu a jaký obsah mají prohlížené webové stránky.

Rodičům by autor práce doporučil, aby se více zajímali o to, kolik času denně tráví jejich děti na internetu, na jakých webových stránkách se pohybují. Měli by si od dětí nechat představit, jaké webové stránky navštěvují či jaké počítačové programy používají a nechat si vysvětlit, jak se užívají

Velmi rizikové vidí autor to, pokud mají žáci počítač umístěn v soukromí svého pokoje. Dle výsledků šetření se jedná o 62% dotazovaných žáků. Tímto nastává větší riziko nejen potencionální oběti, ale i příležitost pro agresora.

Tím jsou žáci méně kontrolovatelní a mohou se připojovat prakticky kdykoliv. Navíc díky možnosti Wi-Fi připojení v domácnosti se mohou v dnešní době i připojit na internet v mobilním telefonu či tabletu a být tak online nespočet hodin, například i v posteli.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ČERNÁ, A. a kol, 2013. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN: 978-80-247-4577-0.
- E-BEZPEČÍ. *Internetový portál*. [online], [vid. 8. 3. 2015]. ISSN 2336-1360. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/>.
- ECKERTOVIÁ, L., DOČEKAL, D., 2013. *Bezpečnost dětí na internetu: Rádce zodpovědného rodiče*. 1. vyd. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-3804-5.
- GAVORA, P., 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6.
- HULANOVÁ, L., 2012. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: Psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN: 978-80-7387-545-9.
- CHRÁSKA, M., 2007. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN: 978-80-247-1369-4.
- KAVALÍR, A., 2009. *Kyberšikana a její prevence: Příručka pro učitele*. Plzeň: Člověk v tísni, o.p.s. ISBN 978-80-86961-78-1.
- KOLÁŘ, M., 2000. *Skrytý svět šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-409-5.
- KOLÁŘ, M., 2001. *Bolest šikanování*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-513-X.
- KOLÁŘ, M., 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-871-5.
- KOLÁŘ, M., 2010. *Kyberšikana bolí stejně jako každá jiná*. Rodina a Škola, roč. LVII, č. 9, s. 6-9. ISSN 0035-7766.
- MARTÍNEK, Z., 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (Čj.: 22294/2013-1)*, poslední aktualizace 2013.
- PELIKÁN, J., 2001. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-569-8.
- PEŠAT, P. 2011. Rizikové jevy související s využíváním informačních a komunikačních technologií – Kyberšikana. *Speciální pedagogika*, roč. 21, č. 1, s. 33-46. ISSN 1211-2720.
- Pravidla registrace sociální sítě Facebook [online]. Aktualizováno 30. 1. 2015 [vid. 5. 3. 2015]. Dostupné z: <http://cs-cz.facebook.com/legal/terms>.
- ROGERS, V., 2011. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-984-2.
- ŘÍČAN, P., 1995. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-049-9.

VÁGNEROVÁ, K., 2010. Každé desáté dítě se v posledním půlroce stalo obětí šikany. In: *Týdeník školství* [online], roč. 2010, č. 11, [vid. 5. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2010/11/kazde-desate-dite-se-v-poslednim-pulroce-stalo-obeti-kybersikany/>.

VÁGNEROVÁ, M., 2008. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-0956-8.

VAŠUTOVÁ, M. a kol., 2010. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. ISBN 978-80-7368-858-5.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2009, částka 11, s. 354-464 [vid. 15. 3. 2015]. ISSN 1211-1244. Dostupné z http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=40/2009&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Písemný dotazník na téma kyberšikana

Příloha 2: Organizace a možnosti pomoci

Příloha 3: Doplnující tabulky k praktické části práce

Příloha 1: Písemný dotazník na téma kyberšikana

Milí žáci,

jmenuji se Tomáš Novák a studuji na Technické univerzitě v Liberci. Nyní zpracovávám bakalářskou práci na téma: Kyberšikana na 2. stupni základních škol. Rád bych Vás poprosil o spolupráci s vyplněním krátkého dotazníku, který bude součástí praktické části práce.

Celý dotazník je zcela anonymní. To znamená, že nevyplňujete své jméno a dotazníky nebude číst nikdo mimo mne. Výsledky dotazníků budou použity pouze pro účely mé práce.

V dotazníku je 25 otázek. V úvodu je několik osobních otázek, další otázky se již vztahují k problematice mé práce. Prosim, zakroužkujte vždy jednu odpověď, o které si myslíte, že je správná. Některé otázky jsou otevřené, tzn., že je musíte doplnit sami. U otázek, u kterých je možnost výběru více odpovědí, je to popsáno.

Velice Vám děkuji za vyplnění dotazníku, Tomáš Novák

1. Jakého jsi pohlaví?

- a) chlapec
- b) dívka

2. Kolik ti je let?

3. Do které třídy chodíš?

4. Kde se nachází tvá škola?

- a) na vesnici
- b) ve městě

5. Máš doma na počítači připojení k internetu?

- a) ano
- b) ne

6. Kolik času trávíš na internetu denně?

- a) internet nepoužívám
- b) maximálně 1 hodinu
- c) maximálně 3 hodiny
- d) více jak 3 hodiny

7. K čemu používáš internet nejčastěji?

- a) online hry
- b) online přehrávání hudby, sledování videí
- c) komunikace (chatování s kamarády, Facebook, Twitter,...)
- d) vyhledávání zdrojů informací
- e) ke studiu
- f) stahování filmů a dat
- g) jiné.....

8. Přes co se nejčastěji připojuješ na internet?

- a) domácí počítač
- b) mobilní telefon
- c) tablet
- d) jiné

9. Kde se nejčastěji připojuješ na internet?

- a) doma ve společné místnosti
- b) doma v soukromí svého pokoje
- c) škola
- d) veřejná místa s pevným připojením k internetu (knihovna,...)
- e) veřejná místa s Wi-Fi připojením (obchodní centra,...)
- f) jinde:

10. Máš vytvořený profil na sociální síti? (Možno vypsát více odpovědí.)

- a) ano - na které:
- b) ne

11. Jaké informace jsi o sobě zveřejnil na sociálních sítích? (Možno označit více možností.)

- a) jméno a příjmení
- b) datum narození
- c) číslo mobilního telefonu
- d) e-mailovou adresu
- e) adresa tvého bydliště
- f) vlastní fotografie
- g) fotografie přátel a rodiny
- h) nezveřejňuji nic

12. Jsou mezi tvými přáteli na sociální síti i osoby, které neznáš osobně?

- a) ano
- b) ne

13. Myslíš si, že tvé údaje zveřejněné na internetu, mohou být zneužity cizí osobou?

- a) ano
- b) ne

14. Byl/a jsi někdy poučen/a (rodiči/učíteli,...) o případných rizicích spojených s používáním internetu a mobilních telefonů?

- a) ano
- b) ne

15. Setkal/a ses někdy s pojmem kyberšikana?

- a) ano, vím, co tento pojem znamená
- b) ano, ale vůbec netuším, co tento pojem znamená
- c) ne, tento pojem mi nic neříká

16. Pokud ANO, můžeš se tento pojem pokusit vysvětlit vlastními slovy?

.....

.....

.....

17. Pokud pojem kyberšikana znáš, kde ses o něm dozvěděl/a?

- a) od rodičů
- b) ve škole
- c) od kamarádů
- d) na internetu
- e) přes média (televize, rádio,...)
- f) jinde:

18. Vyber z následujících možností ty, o kterých si myslíš, že jsou projevy kyberšikany (Možno označit více možností)

- a) rozšiřování nepravd o jiné osobě přes sociální síť (Facebook, Twitter,...)
- b) opakované a vytrvalé posílání otravných a vulgárních SMS nebo MMS
- c) nahrávání na mobil a následné zveřejnění videa s cílem zesměšnit
- d) opakované a vytrvalé posílání otravných a vulgárních e-mailů
- e) vytváření a rozesílání urážlivých fotografií a videí
- f) vytvoření urážlivé nebo zesměšňující webové stránky o jiné osobě
- g) „nabourání“ se do cizího profilu nebo cizí e-mailové schránky
- h) vydávání se za jinou osobu na internetu a vytvoření falešného profilu
- i) urážlivé hlasování o jiné osobě (nejhorší, nejošklivější, nejušatější...)
- j) ani jedna z možností není projevem kyberšikany

19. Setkal/a ses osobně s některým z těchto typů chování vůči sobě?

- a) ne
- b) ano – s jakým:

20. Pokud jsi odpověděl/a na otázku č. 19 ano, popiš, přes co se tak stalo

- a) mobilní telefon
- b) internet
- c) jiné:

21. Použil/a jsi osobně některý z typů chování z otázky č. 18 vůči jiné osobě?

- a) ne
- b) ano – jaký:

22. Kdo si myslíš, že se může stát obětí kyberšikany?

- a) kdokoliv s přístupem na internet
- b) člověk, který má fyzickou sílu
- c) člověk duševně vyzrálý
- d) člověk, který je fyzicky slabý
- e) člověk na nízké duševní úrovni

23. Co bys dělal/a, kdyby na tebe někdo zaútočil na internetu?

- a) nic, nechal/a bych si to líbit a doufal/a bych, že se snad situace zlepší
- b) pověděl/a bych to kamarádovi nebo sourozenci
- c) poprosil/a bych o pomoc dospělého člověka, kterému věřím (rodiče, učitel)
- d) nevšímal/a bych si útočníka a snažil/a se mu znemožnit přístup k mé osobě
- e) zaútočil/a bych na něj stejnými zbraněmi
- f) jiná možnost:

24. Kdo si myslíš, že se může stát útočníkem na internetu?

- a) kdokoliv s přístupem na internet
- b) člověk, který má fyzickou sílu
- c) člověk duševně vyzrálý
- d) člověk, který je fyzicky slabý
- e) člověk na nízké duševní úrovni

25. Zajímají se tví rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky navštěvuješ?

- a) ano
- b) ano, ale málokdy
- c) skoro vůbec
- d) nikdy

Velice Ti děkuji za čas a ochotu spolupracovat při průzkumu problematiky kyberšikany.

Příloha 2: Organizace a možnosti pomoci

➤ **Projekt minimalizace šikany**

Minimalizace šikany je program, který nabízí systémové a celostátně použitelné řešení problematiky šikanování na školách. *Cílem programu je ukázat cestu, jak účinně snížit výskyt šikany a kyberšikany na škole a nabídnout program k širokému použití na základních a středních školách v celé ČR* (Rogers, 2011). Program uskutečňuje občanské sdružení AISIS a vznikl za finanční podpory Nadace O2 a odborníka Dr. Michala Koláře. Projekt minimalizace šikany vytváří metodické materiály pro školy a informační letáky pro děti i rodiče. Spolupracuje s MŠMT a Českou školní inspekcí. Dětem, rodičům i vyučujícím nabízí internetovou poradnu.

Kontakt: www.minimalizacesikany.cz

➤ **Národní centrum bezpečnějšího internetu**

Jedná se o neziskové nevládní sdružení, které se věnuje zvyšování obecného povědomí o hrozbách online komunikace. Snaží se propagovat odpovědné chování na internetu a pomáhá dětem, které se v rámci internetové komunikace ocitnou v nesnázích. Nabízí vzdělávací semináře, školení a konference z oblasti rizik v užívání internetové komunikace a prevence internetové kriminality. Národní centrum bezpečného internetu uskutečňuje následující aktivity:

- **Saferinternet.cz** – stránky podporující vzdělávání a výzkum v oblasti ICT, a to zejména dětí, kterým ubližuje nevhodné a závadné chování na internetu. Poskytuje pomoc a působí proti šíření ilegálního obsahu na internetu. Saferinternet.cz ve spolupráci se svými partnery pořádá konference, semináře, přednášky a školení, zaměřené na oblast bezpečnějšího užívání internetu a prevenci internetové kriminality.
Kontakt: www.saferinternet.cz
- **Bezpečně online** – výchovně-vzdělávací stránky, jejichž cílem je poskytovat mladým uživatelům, jejich rodičům a vyučujícím užitečné informace o bezpečném užívání internetu. Pro pedagogy jsou zde k dispozici praktické rady a metodické pomůcky použitelné ve výuce.
Kontakt: www.bezpecne-online.cz
- **Horká linka** – kontaktní centrum přijímající hlášení nezákonného obsahu na internetu. Hlavním cílem Horké linky je bránit šíření obrazového materiálu zejména se zneužívanými dětmi, rasismem, xenofobií či stránek podporující šíření drog nebo nabádajících k sebepoškozování. Pokud uživatel na takový obsah narazí, prostřednictvím webového formuláře to může ohlásit. Následně je podle závažnosti tato informace předána k řešení Policii ČR. Horká linka

také pomáhá řešit problémy související s nevhodným chováním na Facebooku, například útoky přes falešné identity, ponižování.

Kontakt: www.horkalinka.cz

- **Linka pomoci** – krizové centrum pomáhající dětským obětem internetové kriminality. Jestliže se nějaké dítě cítí ohroženo nebo obtěžováno prostřednictvím internetu, může se obrátit na krizovou linku, chat nebo e-mailovou poradnu. Linka pomoci také realizuje preventivní kampaně zaměřené na děti a rodiče s cílem upozorňovat na potencionální rizika internetové komunikace.

Kontakt: www.pomoconline.cz

- **Červené tlačítko** – softwarový nástroj pro rychlé nahlášení závadného obsahu na internetových stránkách. Mezi takový obsah patří zejména obrazový materiál se zneužívanými dětmi (dětská pornografie), pedofilie, obchod s dětmi, dětská prostituce, věkově nepřiměřený obsah, rasismus, xenofobie, výzvy k násilí a nenávisti, šíření drog a sebepoškozování. Více informací viz. kontakt.

Kontakt: www.cervenetlacitko.cz

➤ **Projekt E-Bezpečí**

Jedná se o projekt Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Projekt E-bezpečí se věnuje mapování a analyzování nebezpečných komunikačních praktik vázaných na elektronickou komunikaci. Nabízí vzdělávání v oblasti předcházení a řešení kyberšikany a jiných problematických projevů chování na internetu pro děti i vyučující. Také se věnuje tvorbě metodických materiálů a provozuje internetovou poradnu.

Kontakt: www.e-bezpeci.cz

- **Kyberšikana.eu** – Tento projekt jasně dokazuje, že o problematiku kyberšikany, a zejména její prevence, se zajímají i dospívající. Jedná se o projekt Terezy Ondráčkové a Moniky Vlachové, dvou studentek, které vytvořili stránku zaměřenou na prevenci problematického chování na internetu. Svůj program prevence prezentovaly již na osmi základních školách.

Kontakt: www.kybersikana.eu

➤ **Google.cz**

Česká verze známého prohlížeče nabízí uživatelům služby Centra bezpečnosti pro rodiče a děti. Patří sem možnost nahlásit nevhodný obsah například na YouTube nebo na webovém albu Picasa. Dále toto centrum nabízí službu Bezpečné vyhledávání Google, Bezpečné vyhledávání v telefonu, Zámek Bezpečného vyhledávání a Bezpečný režim YouTube. Více informací viz. kontakt.

Kontakt: www.google.cz/familysafety/

➤ **Internet Helpline – pomoc ONLINE**

Linka ONLINE (Internet Helpline) zahájila svou činnost začátkem roku 2007. Cílem je poskytování pomoci dětem i dospívajícím formou sociální a psychologické asistence při práci s internetem. Většinou jsou to případy, kdy děti pocítují ohrožení během prohlížení webových stránek, hraní her, při chatování nebo při obtěžování po mobilním telefonu a jiných komunikačních médiích. Tato linka je zařízena Sdružením Linky bezpečí a je součástí projektu Safer Internet Plus.

Kontakt: www.pomoconline.cz

➤ **Úřad pro ochranu osobních údajů**

Úřad pro ochranu osobních údajů je nezávislým orgánem, který má za úkol provádět dozor nad dodržováním zákonem stanovených povinností při zpracování osobních údajů a dále vede registr povolených zpracování osobních údajů. Další náplní úřadu je přijímání stížností občanů na porušení zákona a poskytuje konzultace v oblasti ochrany osobních údajů. Úřad na ochranu osobních údajů ochranu osobních údajů se řídí zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů a některými dalšími zákony. Úřad je povinen se řídit Listinou základních práv a svobod, ve které je ukotveno právo na ochranu občana před neoprávněným zasahováním do jeho soukromého a osobního života a neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jakýmkoli jiným zneužíváním osobních údajů.

Kontakt: www.uoou.cz, www.posta@uoou.cz

Tel: 234 665 212

➤ **Policie České republiky**

Každá služebna na území České republiky je povinna přijmou oznámení od občana, který se ocitne v situaci, kdy si neví rady, cítí se být ohrožen. Policisté sepíší s obětí či poškozeným záznam a dle uvedených informací celou situaci vyhodnotí, zda se ve věci jedná o přečin nebo o přestupek a dále po své linii šetří a spolupracuje s dalšími institucemi, jako jsou státní zastupitelství, soudy, odbory sociálně právní ochrany dětí, sociální pracoviště. Pokud dojde ke zjištění osoby agresora či pachatele vyřídí se situace buď v přestupkovém řízení (a to u příslušné přestupkové komise), nebo v trestním řízení, kdy celá záležitost je projednávána dále u soudu.

Kontakt: www.pcr.cz

Tel.: 158

Příloha 3: Doplnující tabulky praktické části

	ZŠ		celkem %
	město	vesnice	
chlapci	57%	52%	54%
dívky	43%	48%	46%

Tabulka č. 3: Charakteristika zkoumaného vzorku c)

		třídy				celkem %	
		6. tř.	7. tř.	8. tř.	9. tř.		
chlapci	město	8 %	10%	19%	10%	46%	54%
	vesnice	17%	13%	14%	10%	54%	
dívky	město	1%	13%	15%	13%	42%	46%
	vesnice	13%	11%	21%	13%	58%	

Tabulka č. 4: Jakého jsi pohlaví?

	ZŠ		pohlaví		celkem%
	město	vesnice	chlapec	dívka	
6. třída	12%	27%	25%	14%	20%
7. třída	25%	22%	23%	24%	23%
8. třída	38%	31%	33%	37%	35%
9. třída	25%	20%	19%	25%	22%

Tabulka č. 5: Do které třídy chodíš?

	pohlaví		celkem %
	chlapci	dívky	
ve městě	46%	42%	45%
na vesnici	54%	58%	55%

Tabulka č. 6: Kde se nachází Tvá škola?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
ano	97%	95%	95%	97%	96%
ne	3%	5%	5%	3%	4%

Tabulka č. 7: Máš doma na počítači připojení k internetu?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
internet nepoužívám	3%	7%	7%	3%	5%
maximálně 1 hodinu	20%	30%	27%	25%	26%
maximálně 3 hodiny	32%	34%	27%	39%	33%
více jak 3 hodiny	45%	29%	39%	33%	36%

Tabulka č. 8: Kolik času trávíš na internetu denně?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
online hry	25%	19%	35%	6%	21%
online přehrávání hudby, sledování videí...	17%	22%	21%	18%	20%
komunikace	45%	36%	25%	59%	41%
vyhledávání zdrojů informací	4%	9%	5%	8%	6%
ke studiu	3%	3%	2%	4%	3%
stahování filmů a dat	3%	4%	4%	3%	3%
jiné	3%	7%	8%	2%	6%

Tabulka č. 9: K čemu používáš internet nejčastěji?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
domácí počítač	55%	57%	63%	48%	56%
mobilní telefon	41%	31%	27%	45%	36%
tablet	4%	12%	10%	7%	8%
jiné	0%	0%	0%	0%	0%

Tabulka č. 10: Přes co se nejčastěji připojuješ na internet?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
doma ve společné místnosti	19%	29%	26%	22%	24%
doma v soukromí svého pokoje	67%	58%	63%	61%	62%
škola	1%	3%	4%	1%	3%
veřejná místa s pevným připojením k internetu	0%	4%	1%	3%	2%
veřejná místa s Wi-Fi připojením	1%	2%	1%	3%	2%
jinde	12%	4%	5%	10%	7%

Tabulka č. 11: Kde se nejčastěji připojuješ na internet?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
ano	91%	88%	86%	94%	90%
ne	9%	12%	14%	6%	10%

Tabulka č. 12: Máš vytvořený profil na sociální síti?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
jméno a příjmení	83%	81%	73%	93%	82%
datum narození	52%	49%	42%	60%	50%
číslo mobilního telefonu	12%	13%	11%	15%	12%
e-mailovou adresu	49%	47%	38%	59%	48%
adresu svého bydliště	9%	3%	4%	8%	6%
vlastní fotografie	68%	59%	43%	87%	63%
fotografie přátel a rodiny	30%	35%	21%	46%	33%
nezveřejňuji nic	10%	12%	13%	8%	11%

Tabulka č. 13: Jaké informace jsi o sobě zveřejnil/a na sociálních sítích?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
ano	57%	48%	42%	63%	52%
ne	43%	52%	58%	37%	48%

Tabulka č. 14: Jsou mezi tvými přáteli na sociální síti i osoby, které neznáš osobně?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
6. třída	38%	22%	29%	20%	26%
7. třída	47%	32%	26%	53%	39%
8. třída	44%	74%	50%	69%	59%
9. třída	94%	59%	69%	83%	76%
celkem	57%	48%	43%	62%	52%

Tabulka č. 15: Odpověď „ano“ na otázku „Jsou mezi tvými přáteli na sociální síti i osoby, které neznáš osobně?“

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
ano	61%	62%	67%	55%	61%
ne	39%	38%	33%	45%	39%

Tabulka č. 16: Myslíš si, že tvé údaje zveřejněné na internetu, mohou být zneužity cizí osobou?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
ano	91%	91%	94%	87%	91%
ne	9%	9%	6%	13%	9%

Tabulka č. 17: Byl/a jsi někdy poučen/a (rodiči/učíteli,...) o případných rizicích spojených s používáním internetu a mobilních telefonů?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
6. třída	100%	91%	90%	100%	94%
7. třída	100%	89%	100%	88%	94%
8. třída	81%	85%	89%	77%	83%
9. třída	94%	100%	100%	94%	97%
celkem	91%	91%	94%	87%	91%

Tabulka č. 18: Odpověď „ano“ na otázku „Byl/a jsi někdy poučen/a (rodiči/učíteli,...) o případných rizicích spojených s používáním internetu a mobilních telefonů?“

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
ano, vím, co tento pojem znamená	98%	80%	91%	85%	88%
ano, ale vůbec netuším, co tento pojem znamená	1%	12%	7%	7%	7%
ne, tento pojem mi nic neříká	1%	8%	2%	8%	5%

Tabulka č. 19: Setkal/a ses někdy s pojmem kyberšikana?

		třída				celkem %
		6. tř.	7. tř.	8. tř.	9. tř.	
město	ano, vím, co tento pojem znamená	100%	100%	96%	94%	98%
	ano, ale vůbec netuším, co tento pojem znamená	0%	0%	0%	6%	1%
	ne, tento pojem mi nic neříká	0%	0%	4%	0%	1%
vesnice	ano, vím, co tento pojem znamená	70%	95%	67%	100%	80%
	ano, ale vůbec netuším, co tento pojem znamená	13%	5%	22%	0%	12%
	ne, tento pojem mi nic neříká	17%	0%	11%	0%	8%

Tabulka č. 20: Setkal/a ses někdy s pojmem kyberšikana?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	Město	vesnice	chlapci	dívky	
od rodičů	13%	6%	7%	11%	9%
ve škole	77%	87%	80%	86%	83%
od kamarádů	0%	0%	0%	0%	0%
na internetu	2%	4%	4%	2%	3%
přes média	7%	2%	8%	0%	4%
jinde	1%	1%	1%	1%	1%

Tabulka č. 21: Pokud pojem kyberšikana znáš, kde ses o něm dozvěděl/a?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
rozšiřování nepravd o jiné osobě přes sociální síť (facebook, twitter,...)	83%	73%	93%	59%	77%
opakované a vytrvalé posílání otravných a vulgárních SMS nebo MMS	71%	63%	70%	62%	66%
nahrávání na mobil a následné zveřejnění videa s cílem zesměšnit	77%	74%	74%	77%	75%
opakované a vytrvalé posílání otravných a vulgárních e-mailů	72%	63%	69%	65%	67%
vytváření a rozesílání urážlivých fotografií a videí	88%	73%	81%	79%	80%
vytvoření urážlivé nebo zesměšňující webové stránky o jiné osobě	74%	67%	87%	51%	70%
„nabourání se“ do cizího profilu nebo cizí e-mailové schránky	32%	43%	33%	44%	38%
vydávání se za jinou osobu na internetu a vytvoření falešného profilu	28%	31%	35%	24%	30%
urážlivé hlasování o jiné osobě (nejhorší, nejošklivější, nejušatější...)	68%	48%	61%	52%	57%
ani jedna z možností není projevem kyberšikany	0%	0%	0%	0%	0%

Tabulka č. 22: Vyber z následujících možností ty, o kterých si myslíš, že jsou projevy kyberšikany.

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
ano	17%	20%	9%	30%	19%
ne	83%	80%	91%	70%	81%

Tabulka č. 23: Setkal/a ses osobně s některým z těchto typů chování vůči sobě?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
6. třída	13%	17%	5%	40%	16%
7. třída	18%	16%	16%	18%	17%
8. třída	11%	22%	4%	31%	17%
9. třída	29%	24%	19%	33%	26%
celkem	17%	20%	9%	30%	19%

Tabulka č. 24: Odpověď „ano“ na otázku „Setkal/a ses osobně s některým z těchto typů chování vůči sobě?“

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
mobilní telefon	27%	22%	25%	24%	24%
internet	73%	78%	75%	76%	76%
jiné	0%	0%	0%	0%	0%

Tabulka č. 25: Pokud jsi odpověděl/a na otázku č. 19 ano, popiš, přes co se tak stalo.

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
ano	7%	15%	14%	8%	12%
ne	93%	85%	86%	92%	88%

Tabulka č. 26: Použil/a jsi osobně některý z typů chování z otázky č. 18 vůči jiné osobě?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
6. třída	0%	22%	19%	10%	16%
7. třída	18%	5%	11%	12%	11%
8. třída	4%	15%	14%	4%	9%
9. třída	6%	18%	13%	11%	12%
celkem	7%	15%	14%	9%	12%

Tabulka č. 27: Odpověď „ano“ na otázku „Použil/a jsi osobně některý z typů chování z otázky č. 18 vůči jiné osobě?“

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
kdokoli s přístupem na internet	81%	78%	82%	76%	79%
člověk, který má fyzickou sílu	3%	1%	2%	1%	2%
člověk duševně vyzrálý	0%	1%	0%	1%	1%
člověk, který je fyzicky slabý	9%	7%	5%	12%	8%
člověk na nízké duševní úrovni	7%	13%	11%	10%	10%

Tabulka č. 28: Kdo si myslíš, že se může stát obětí kyberšikany?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapci	dívky	
nic, nechal/a bych si to líbit a doufal/a bych, že se snad situace zlepší	0%	2%	2%	0%	1%
pověděl/a bych to kamarádovi nebo sourozenci	9%	2%	6%	4%	5%
poprosil/a bych o pomoc dospělého člověka, kterému věřím (rodiče, učitel)	59%	65%	46%	82%	63%
nevšímal/a bych si útočníka a snažil/a se mu znemožnit přístup k mé osobě	23%	14%	24%	11%	18%
zaútočil/a bych na něj stejnými zbraněmi	9%	17%	22%	3%	13%
jiná možnost	0%	0%	0%	0%	0%

Tabulka č. 29: Co bys dělal/a, kdyby na tebe někdo zaútočil na internetu?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapani	dívky	
kdokoli s přístupem na internet	82%	77%	86%	70%	79% (122)
člověk, který má fyzickou sílu	10%	6%	5%	11%	8% (12)
člověk duševně vyzrálý	0%	7%	5%	3%	4% (6)
člověk, který je fyzicky slabý	4%	4%	2%	7%	4% (7)
člověk na nízké duševní úrovni	4%	6%	2%	9%	5% (8)

Tabulka č. 30: Kdo si myslíš, že se může stát útočníkem na internetu?

	ZŠ		pohlaví		celkem %
	město	vesnice	chlapani	dívky	
ano	36%	38%	42%	32%	37% (58)
ano, ale málokdy	23%	24%	28%	18%	24% (37)
skoro vůbec	29%	20%	19%	30%	24% (37)
nikdy	12%	18%	11%	20%	15% (23)

Tabulka č. 31: Zajímají se tví rodiče o to, kolik času denně trávíš na internetu a jaké stránky navštěvuješ?